

הישיבה המאתיים-ושלוש-עשרה של הכנסת העשירית

יום שלישי, ג' בתמוז התשמ"ג (14 ביוני 1983)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:02

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

על שולחן הכנסת הצעת חוק להארכת תוקפן של תקנות שעת-חירום (שיפוט בעבירות שבוצעו בלבנון על-ידי מבקרים מישראל), התשמ"ג-1983. לקריאה ראשונה מטעם הממשלה.

היו"ר מ' שחל:
אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.
הודעה למזכיר הכנסת.
מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:
ברשות, היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע, כי הונחה היום

ב. סקירת שר המדע והפיתוח על פעולות משרדו

פרסומים לשנה. הסטטיסטיקה היא מלפני שלוש שנים. יש לזכור את גודל האוכלוסייה בפולין ובגרמניה המזרחית בהשוואה לישראל. ישראל מופיעה לפני ארצות מפותחות כמו בלגיה, צ'כוסלובקיה, דנמרק או אוסטריה. אם מביאים בחשבון את גודל האוכלוסייה בכל אחת מהארצות שנסקרו, ישראל צועדת בראש, למעשה, עוד יותר מארצות-הברית. בישראל, עוצמה מדעית שהיא שוות ערך לזו של פולין או של מזרח גרמניה, קרובה לזו של כל יבשת אמריקה הרוצ'א ארצות-הברית וקנדה. אם ההתייחסות היא, כמקובל בנושא זה, לתל"ג — תוצר לאומי גולמי — ישראל תופסת את המקום הראשון. ישראל מוציאה כיום קרוב ל-2.5% מהתל"ג שלה על מחקר ופיתוח ביטחוני ואזרחי כאחד. אחוז זה משתווה, ולעתים אף עולה, על המקובל בארצות מערביות מפותחות כארצות-הברית, יפן, גרמניה המערבית, בריטניה והולנד. בהעדר חומרי גלם ומחצבים, אין ספק שהתפתחותה לעתיד וקידומה המהיר של מדינת ישראל אכן מותנים בטיפוח ובניצול היכולת המדעית יותר מבכל גורם אחר, כך אני מאמין. לפחות.

כיום כמה מהישגי מערכת הביטחון בתחום המחקר והפיתוח כבר היו נחלת הכלל. שמות כמו השפיר, הטיל גבריאל, הכפיר והמרכבה זכו לתהודה. להערכה ולעתים אף להתפעלות בארץ ובעולם. הישגים אחרים — השתיקה עדיין יפה להם, אם גם התוצאות מדברות לעתים בעד עצמן, כפי שהוכח לאחרונה במבצע "שלום הגליל".

אך גם המערכת האזרחית לא טמנה את ידה בצלחת. התעשייה עתירת המדע, המבוססת על מחקרים ופיתוחים מקומיים, כבשה לה יותר ויותר מעמד בשטח ובתודעה וזכתה להישגים מרשימים גם בתחומי היצוא. גם כאן שמות כמו אלסינט, תדיראן וסייטקס הם סיפורי הצלחה מרשימים, ומוצרי חברות אלו ורכות אחרות מתחרים בהצלחה בשוקי העולם ומביאים למדינה מטבע זר שהיא כה זקוקה לו.

שר התקשורת מ' צפורי:
אולי תקרא את השמות של יתר החברות, אחרת הן יעלבו.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:
בסדר, אמרת: כמו.

אין צורך להרחיב את הדיבור על הצלחות המחקר

היו"ר מ' שחל:
אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: סקירת שר המדע והפיתוח על פעולות משרדו. יפתח שר המדע והפיתוח.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הקשר בין העם היהודי המחודש בארץ-ישראל לבין המדע החל ב-1870 עם הקמת מקוה-ישראל. זה היה לא רק בית-ספר חקלאי, אלא גם שדה ניסוי למוצרים חדשים ולשיטות חדשות במחקר החקלאי. לאחר מכן, ערב מלחמת העולם הראשונה, הוקם מרכז נוסף בעתלית על-ידי אהרן אהרנסון, מייסד ניל"י, ואכן שמו קשור בגילוי אם החיטה. אני גם מציין, שהוא פתח במעורבות של אנשי מדעי הטבע בנושאים פוליטיים הקשורים לארץ-ישראל, ואני מנסה להצטרף אליו.

אך טבעי הוא, כי חלוצי המחקר המדעי בישראל היו אגרונומים. היה קשר הדוק ואורגני בין המחקר לאידיאל השיבה אל האדמה. לאחר מכן, עם הקמת חברת האשלג על-ידי נובומייסקי, הוקמו בצמוד גם המעבדות שנועדו לסייע בפיתוח מה שהיה אז חומר הגלם המשמעותי היחיד לניצול כלכלי. בשנת 1924 החל לפעול הטכניון — הרעיון הראשון להקימו כבר הועלה ב-1912 — ושנה לאחר מכן, ב-1925, הוקמה האוניברסיטה העברית בירושלים. למעשה, ב-1921 הונחה אבן הפינה עם איינשטיין, ואחר כך, בשנות השלושים, קם מכון זיו, שהפך במרוצת השנים למכון ויצמן למדע. מאז הוקמו עוד ארבע אוניברסיטאות, שלא לדבר על האוניברסיטה הפתוחה, מכללות ומכוני מחקר לרוב.

כבר דרך ארוכה עבר המחקר המדעי בישראל מאז ראשית צעדיו ב-1870, והישגיו זכו להכרה בין-לאומית ולהערכה בקהילה המדעית בכל העולם. בהרבה תחומים בשטח זה הפכה ישראל אור לגויים. סטטיסטיקה אמריקנית של ה-Institute for Science Analysis מפרטת את מספר המדענים בכל אחת מארצות העולם, אשר עבודותיהם זכו לפירוט בספרות המדעית — זאת ההגדרה שלהם של מדען — והיא מציבה את ישראל במקום ה-16 בעולם. למעשה אנו במקום ה-14; המקומות ה-15 וה-16 מופיעים כמעט ביחד. מדובר בפולין, בגרמניה המזרחית ובישראל, ושלושתן מפרסמות אותו מספר פרסומים מדעיים פחות או יותר, 4,000

לקצץ בסעיף זה, קיצוץ שמשמעותו לחתוך בבשר החי, לא פחות מדאיגה היא אי-יכולתה של המערכת המדעית למשוך אליה דם חדש, שהוא כה חיוני לרענונה — אם מדובר בבוגרי המוסדות להשכלה גבוהה ואם בהחזרת ישראלים יורדים, שלא לדבר על קליטת עולים חדשים. אי-יכולת זו מביאה להזדקנות המערכת, ועלולה גם להביא חס וחלילה לניוונה. על הסכנות הללו קיבלנו בימים אלה קריאות אזהרה גם מן הוועדה לתכנון ולחקצוב של המועצה להשכלה גבוהה.

אם הזכרתי ישראלים חוזרים ועולים חדשים, אזיין, כמאמר מוסגר, כי לאור הפרסומים בכלי התקשורת על תוכניות לאומיות כחעלה הימים, חתנת כוח גרעינית או הסוכנות לניצול החלל, נתקבלו במשרדי עשרות פניות של מומחים מבין אותו ציבור, אלה מוכנים לבוא או לחזור ארצה רק אם תצאנה התוכניות לפועל ואם תימצא להם תעסוקה מתאימה בפרויקט והם יוכלו לתרום מכישוריהם והמניסיון שרכשו בעבודות דומות בחוץ-לארץ.

הזכרתי חששות עתירות מדע: לפיתוחן ולהרחבתן יהיה צורך באלפי מדענים ומהנדסים וכן כוח עזר טכני. סקר שנערך על-ידי יועץ מומחה של משרד התעשייה והמסחר מצביע, כי עד שנת 1992 צפוי מחסור של כ-5,000 מהנדסים וכ-8,000 הרסאים-טכנאים. אם גם יש להתחייס בזדירות לכל הערכה מסוג כזה, הרי שיש כה כדי להדאיג. בכמה מהתחומים העיקריים שעליהם מבוססת תעשייה עתירת מדע, גבון מחשבים ואלקטרוניקה, יש מחסור בכוח אדם להוראה בטכניון, למשל, ואף יש קושי למלא את התקנים המאושרים במקצועות הקיימים. דבר זה דורש פתרונות לא שגרתיים, כי יש במצב זה יש סכנה מרובה לעתיד. אגב, הטכניון הקטין השנה את הייצור בתחום המחשבים ובתחומים שהם דווקא חיוניים לתעשייה עתירת המדע, בגלל הקושי במציאת סגל הוראה.

בגלל המצוקה הכספית והרצון של האוצר למצות אפשרויות שונות לספינת כספים, יש גם חופעות הנראות בעיני כמדאיגות, וביניהן הפגיעה בקדנות ההשתלמות ובשבתות של חוקרים על-ידי הטלת מסים נוספים ושנויים בשיטת גבייתם, גם אם היו — ואני מניח שאכן היו — מקרים של ניצול לרעה של כספי אותן קרנות, הרי שלפחות כמדאיג הטבע וכמדעים מדויקים, ולא רק בהם, האפשרות להשתנות בכנסים מדעיים בחוץ-לארץ, בביקור במעבדות אצל עמיתים ובשהייה במסגרת שבתות במעבדה מתאימה באחד המוסדות המובילים בעולם, היא תנאי כל יעבור למניעת ניוון, כתוצאה מ-inbreeding, הפריה פנימית בלבד, ולבטניזציה.

על רקע כל האמור לעיל — מה הן המשימות של המשרד? מה הם הכלים שבעזרתם הוא יכול להוציא לפועל את אותן משימות? מה עשה בפחות מעשרה חודשים מאז הוחלט על הקמתו, ומה הוא מתכוון לעשות בעתיד?

יש לזכור, כי מערכת ההשכלה הגבוהה איננה כטיפול משרדי אלא כטיפול של המועצה להשכלה גבוהה, שהישיבה ראש שלה הוא שר החינוך והתרבות. המועצה פועלת באמצעות ועדה לתכנון ולחקצוב, שכראשה עומד הפרופסור חיים הררי ממכון ריצמן למדע. מגזרים חשובים אחרים, כמחקר החקלאי, התעשייתי ועוד, מטופלים אף הם על-ידי משרדים אחרים, וכך עוד אגע בהמשך דברי.

ובכן, הגדרתי את תפקידי המשרד: א. קידום התפתחות המדע בישראל — הכסיס, הישומי והטכנולוגי; ב. לשמש גורם מייצג בשטחי המחקר והפיתוח לממשלה כקלקטיב

והפיתוח החקלאי. בכמה שטחים כמו ניצול מקורות מים ומה שקרי כלועיות water management זכתה ישראל לעמדת בכורה בעולם, ומומחים ישראלים רבים מסייעים לארצות מתפתחות, בין במסגרת סיוע באחת מתוכניות האו"ם ובין במסגרת הסכמים שיש למחלקה לשיתוף פעולה בין-לאומי ממשרד החוץ עם אותן ארצות.

עדות נוספת להערכה שיש אל המדענים הישראלים מצד עמיתיהם בחוץ-לארץ מתבטאת במספר ההולך וגדל של כינוסים בין-לאומיים הנערכים בישראל. חרף מגבלות פוליטיות וגיאוגרפיות נערכים פה באמת יותר ויותר כינוסים, אף שיש לעתים קרובות התנגדות של הארצות הערביות או של ארצות אירופיות, הפועלות מתוך חשש "שמא יאמרו הערכים" ומעוררות לחצים ומנסות למנוע כינוסים כאן. גם בסוגיה זו תופסת ישראל אחד המקומות הראשונים בעולם לאחר המעצמות הגדולות.

גם בתחום מענקי מחקר וחזוי מחקר שיש למוסדות מחקר ישראלים מצד קרנות המאשרות התקשרויות על בסיס תחרותי, רשמה ישראל לזכותה הישגים מרשימים. לדוגמה, מכוני הבריאות בארצות-הברית — National Institutes of Health — שהם אולי הגוף העיקרי הפועל בדרך של מענקים שהם תוצאה של תחרות, העניקו לישראל בשנת 1982 יותר מענקי מחקר מכלל ארץ אחרת, להוציא את קנדה שכנתם, ואף יותר מלברטניה הגדולה, התופסת את המקום שלישי. יש לזכור, שעם שתי ארצות אלה קשורה ארצות-הברית בקשרים היסטוריים, פוליטיים וגיאוגרפיים. אינני מדבר על קשרי לשון; הלוא ג'ורג' ברנרד שו אמר, כי זהו הדבר היחיד המפריד בין ארצות-הברית לבריטניה.

יצוין, שעליות אנשי מדע לישראל בלטה גם בציבור שהגיע מברית-המועצות וגם ביוצאי ארצות-הברית ובריטניה. השילוב של אסכולות אלה עם היסודות שנוצרו בישראל הביא לעתים להפריה וליתרונות מיוחדים. במסגרת משרדי הקמת ועדה מיוחדת לקשרים עם המדענים היהודים, בראשותו של הפרופסור אלכסנדר וורוול, הוועדה עוסקת בטיפוח הקשרים הללו גם במזרח וגם במערב.

אולם, עם כל הישגיה הגדולים נאבכת המערכת עם קשיים גדולים וגדלים. המוסדות להשכלה גבוהה ומוסדות המחקר הממשלתיים מתקשים כיום לשמור על הקיים, שלא לדבר על התפתחות — אף לא אותה התפתחות מבוקרת ומניימלית, אשר בהעדרה קיימת סכנה של דריכה במקום, שלא לדבר על סיגנה, ותכשרנו בימים אלה על-ידי הוועדה לתכנון ולחקצוב, בראשותו של הפרופסור חיים הררי, על מידת הירידה בתמיכה הכספית במוסדות להשכלה גבוהה.

הציוד המדעי נעשה מתוחכם יותר ויותר — קרי גם יקר — חרץ מן המחשבים שהלכו בכיוון ההפוך מבחינת המחירים. העדר האפשרות לרכוש ציוד כזה עלול להעמיד בספק את כושר התחרות של המוסדות בארץ ולא לצל את החוקרים לרעות בשדות זרים; גם יש סכנה שהמשיכה של חוקרים מחוץ-לארץ לבוא ארצה לשהיות ארוכות פחות או יותר, כגון במסגרת שבתונים, תפחת, ועל-ידי כך הם יוכלו פחות להפירות, לתרום וליצור כסיס להמשך שיתוף פעולה עמנו. לאחר שישונו לארצותיהם; וכיחס ליהודים שביניהם — ייחלש גם הרקע לנכונות להשתקע בארץ.

הספרות המדעית, שבלעדיה לא ייתכן מעקב אחרי הנעשה בעולם, נעשית אף היא יקרה יותר ויותר ויש מוסדות שנאלצו

מערכת ההשכלה הגבוהה ושל מערכת מחקרית בכללותה, ואף אין בו די לצרכים הנראים בעיני מינימליים.

רבות דובר על היתרון האיכותי של ישראל, קרי על הגניוס היהודי האמור לפצות על מגבלות של כמות, העדר כמעט מוחלט של מחצבים, של נפט — לפחות עד עתה, של מים ועוד, באמרה זו על היתרון האיכותי מתייחסים בדרך כלל למערכת הצבאית, ואכן, כמה מן ההישגים המפוארים של מערכת זו באו לה, כפי שכבר ציינתי, כפרי רעיונותיהם ופיתוחיהם של חוקרי ומנהגים המערכת.

יש לזכור, שכאשר מדובר במערכת האזרחית, והדברים אמורים ביחס למחקר הבסיסי, היישומי והטכנולוגי כאחד, קיימת כאן בעיית הפער הכמותי מבחינת מסות החוקרים והמשאבים לא פחות, ולעיתים אף יותר, היא קיימת במערכת הכיטחון. התחרות היא עם מיטב החוקרים בעולם, המצויים במיטב הציוד המודרני ובענינו, לפחות, הם נהנים מתקציבים כמעט כלתי מוגבלים.

כיצד, אפוא, מתכונן משרד להתמודד עם אתגרי השעה ועוד יותר עם אתגרי המחר? הזכרתי את המצב העגום שבו קיבלתי את המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, ראשית, פעלתי לחדש את פעילות המליאה, הגוף הציבורי האמור להנחות את המועצה ולכוונה, ולתגבר על ידי כמה מינויים של בחירי המדענים בישראל ושל נציגים מובחרים של התעשייה. עשיתי זאת כמגמה לשפר את תרומתה של המועצה ולהחזיר את האמננות לה ולשיקוליה, ומה שאולי לא פחות חשוב לה עצמה — האמונה באפשרותה למלא את יעודה.

איני מתכוון, במסגרת סקירה זו, לעמוד על מגוון תפקידי המועצה, המעוניינים יכולים לקרוא על פעולותיה ופרסומיה בשנתון הממשלה או בפרק בתקציב המשרד הן בפעילותה, וכמוכן ניתן לפנות למשרד או למועצה עצמה, רק אזכיר כאן, כי החלטת הממשלה משנת 1980 אומרת, בין היתר, כי: "למועצה הלאומית למחקר ולפיתוח יוקצו אמצעים מכלל התקציבים האזרחיים של מחקר ופיתוח לצורך מחקר גישוש, מחקרים בעלי טווח ארוך, מחקרים בעלי אופי בין-משרדי וכן לחיזוק פעולות מחקריות נבחרות, לפי צורך השעה". אם כן, מלבד המחקר שנערך בתוך המועצה, זהו גוף-על, שיכול לשים דגשים או להתחיל להכין את הקרקע במקומות שאנחנו קובעים שהם חשובים.

כן נאמר באותה החלטה, כי "משרד האוצר יתייעץ עם המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח בעניין תקציבי המחקר והפיתוח אשר יוקצו למשרדים". הקפדה על מילוי החלטה זו היתה יכולה, לדעתי, לתרום רבות לחלוקה מאוזנת של המשאבים המצומצמים, אני מקווה שזה יעשה.

במסגרת המליאה הוקמו כמה תת-ועדות בתחומים שונים; חברים בהן כמה ממיטב המומחים באותו תחום והן יכולות לצרף יעצים, ככל שידרשו, לנושאים ספציפיים. כן הוקמו כמה צוותי חשיבה, אשר עם אותן תת-ועדות יחד צריכים להגיש לי — באמצעות מליאת המועצה — רשימת תחומים בעלי עדיפות, קרי התחומים שאליהם יש להפנות את עיקר המשאבים המועדים לרשות המועצה. מעבר להקצבות ישירות מקרנות המועצה וקביעת עדיפויות תנחה המועצה מגוון פעולות, כגון ארגון ותמיכה בכנסים ובכמגשים שונים, בין מקומיים ובין בינלאומיים. היא תמכה בכל אותם המפגשים לצערי, גם היא היתה יחד עם האקדמיה בין התומכים במפגש האמולל שעסק באנטי-דרוויין, וניסה ליצור התנשנות שאינה

ולמשרדים הממשלתיים הישימים, ככל הקשור בפעילותם המחקרית; ג. לנצל את הפוטנציאל המדעי של המדינה בזירה הבין-לאומית לקידום קשרי החוץ של ישראל — הפוליטיים, המסחריים, הכלכליים ואחרים; ד. לנצל את המדע כמנוף לשיפור איכות החיים בישראל ולתיקון הדמוגרפיה, קרי מניעת הריכוזיות בשפלת החוף ולפיוור מוסדות המחקר ותעשיות — ביחוד התעשיות עתירות המדע — באזורים של ארץ-ישראל שיש לפתחם מסיבות פוליטיות, כלכליות והתיישבותיות, כלומר מסיבות ציוניות.

ביחס לנקודה האחרונה זו אדגיש שוב, שלא כפי שחושבים או רוצים ליצור את הרושם, אין מאמציו ממוקמים בלעדית ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה. עוד אפרט בהמשך, אך אציין כבר עתה — וזאת רק דוגמה — שבמסגרת הקצבות והתחייבויות משרדי בשנת 1982, הוקצב לגולן, מטעמים ענייניים, יותר סיוע מליהודה ולשומרון. גם לפרשת "כדמיאל" נגד אראלי, כביכול, שאף היא זכתה לכותרות ולמאמרים בעיתונות ואף לשאלות כנסת, עוד אחזור ואתייחס בהמשך.

אילו כלים עומדים לרשות המשרד? — ראשית, אני מכהן כיושב-ראש ועדת השרים למדע ולטכנולוגיה, שבפניה מובאים נושאים בעלי עניין בין-תחומי וחדשני לריון ולהחלטה. במרוצת השנים הופעלה ועדה זאת רק במשך תקופות התעוררות קצרות, שלא היה להן המשך, כי אחריהן שוב באה דעיכה. עתה, בחודשים האחרונים, כבר התכנסה הוועדה שלוש פעמים וקיבלה סדרת החלטות, ועוד אתייחס לעיקריות שבהן. הוועדה עומדת להתכנס בפעם הרביעית בימים הקרובים. אני מקווה שהפעם יהיה לה משך חיים יותר.

המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח היא הזרוע המדעית העיקרית של המשרד. מועצה זו הידרדרה במשך השנים עקב אי-מילוי כמה מהסעיפים האופרטיביים החשובים שבהחלטות ועדת קצ'לסקי, על ארגון מחקר הממשלתי וניהולו, שאומצו על-ידי הממשלה בשנת 1969. ההחלטות שלא בוצעו בפועל נוגעות הן למעמדה של המועצה כראשות סטטוטורית, הן לקשר וליחסי הגומלין בינה לבין מחקר הממשלתי, המבוצע במנהלי המחקר של המשרדים הישימים, במלים אחרות, חסרה אפשרות לכוון ולהשפיע על המחקר המבוצע באותם המשרדים או על מינונם.

סיבה נוספת למצב העגום שאליו הגיעה המועצה טמונה בכך, שהיא היתה חלק ממשרד ייעודי, אשר היו לו משימות רבות וחשובות אחרות, והוא לא יכול היה לראות במועצה יעד מרכזי לטיפול ולקידום. מאז שנת 1977 ועד להקמת משרד המדע והפיתוח קוצץ מספר חקני המועצה, במיוחד בשלוש השנים האחרונות, בשלש, ותקציבה קוצץ ריאלית מעבר לקיצוצים שאולי התחייבו מהקיצוצים שעליהם הוחלט ביחס לכל המערכת הממשלתית.

למעשה, באה כאן הקמת משרד ייעודי למדע ולפיתוח למלא את תפקיד ולתקן את מצב המחקר הלאומי. מבחינה תקציבית, בתחילת שנת חקציב זאת אושר למשרד סכום של 450 מיליון שקל, שהם, על-פי הערכות שהיו הבסיס לתקציב המדינה, אך קצת יותר מ-8 מיליוני דולרים. סכום זה כולל את ההקצבה למועצה הלאומית למחקר ולפיתוח ולכמה גופים נתמכים על-ידה, כגון מוסד ויצמן לפרסומים והמכון למחקר חברתי שימושי. המוכר כצביר מכון גוטמן, סכום זה נמוך עד להחריד, וזאת, נדמה לי, היתה גם דעת ועדת הכספים של כנסת זו, כאשר אישרה את התקציב. כמוכן, אין בו כדי לענות על הצפיפות ממשרד, לא רק ציפיות שלי אלא ציפיותיהן של

ב. ועדת היגיו נושאי תקשוב — מלה עברית שחידשו עכשיו, שכאלה לשלב את התחומים של תקשורת, מידע ומחשבים — אשר הוקמה במשותף עם משרד התקשורת ואשר צורכה להציע עקרונות למדיניות הממשלה בנושא זה, שבו, לאור ההתפתחות העצומה שחלה בעולם והתחזית להמשך ההתפתחות בקצב מואץ, היה חשש כי נגיע לפיגור מסוכן.

בשלב ראשון תציע ועדת ההיגיו, שבראשה הועמד המדען הראשי של משרד התקשורת, עקרונות למדיניות הממשלה, כותתי לעבר באמצעות ועדת ההיגיו תוכנית-אב למכלול הדרכים, שעל-פיהן יערך לקליטת טכנולוגיות חדשות אלה וכן לאמצעים שיידרשו כדי להציב את מדינת ישראל בין ראשי המפתחים והמייצאים בתחום זה. בין היתר, תמליץ ועדת ההיגיו על נושאי מחקר ופיתוח בעלי חשיבות לאומית לטווח הבינוני והרחוק ותציע סולם עדיפויות לכמה פרויקטים מרכזיים, שעל הממשלה יהיה לקדם ולפתח בתחומי התקשוב, בהתחשב במקביל ביוזמות ובפעילויות לא ממשלתיות. הוועדה חשף לקדם את מודעות ומעורבות הציבור בנושא, על-ידי ייזום וסיוע בעריכת ימי עיון וסמינרים לאנשי מקצוע בתחומים השונים. ועדת ההיגיו פועלת במסגרת המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, אשר מספקת לה את השירותים הדרושים.

תחומים נוספים הנשקלים על-ידי המשרד: ביוטכנולוגיה וחומרים — בביוטכנולוגיה תולים תקוות גדולות, וייתכן גם לא מעט אשליות — תחומים ביו-רפואיים, חקלאיים, טיפול בפסולת ועוד. הוזמן סקר על ביוטכנולוגיה בישראל, על-ידי המועצה והמדען הראשי של משרד התעשייה והמסחר במשותף. הוקם גם צוות היגיו לסקר, בראשות הפרופסור אפרים קציר, אשר נתבקש להנחות את מבצעי הסקר כעבודתם ולעקוב אחר התקדמות הביצוע.

אעיר פה הערה: אני משתדל, בכל התחומים שבהם אנחנו יוזמים קו פעילות מסוים, לצרף ליוזמה את המשרד הייעודי הקרוב ביותר, כדי שיהיה מי שימשיך כאותו נושא. בקשר לפעילות המשרד במגזר המדעי, אציין עוד: א. איתור ההסכם עם צר'ן — Centre European de Recherches Nucleaires, המרכז האירופי לחקר הגרעין בז'נבה — על-ידי ועדות השרים למדע וטכנולוגיה, בא להבטיח השתלבות והמשכיות לאותה השתלבות של קבוצות חוקרים ישראליות במרכז גדול זה של פיסיקה גרעינית, על גבול צרפת-שווייץ, ובמאמצים החדשים שיקומו בו בעשור הבא. רצינו להבטיח בעיקר שלחוקרים הישראליים תהיה גישה לאותם מאמצים, למרכזים הללו יש מדיניות, שמי שיש לו גישה יש לו מחויבות להמשכיות, שלא ייווצר מצב שמישהו מתחיל ועוזב, ולחנים נתנו לו זמן במאין ובמתקנים הקשורים בו. למימוש ההסכם הוקמה במשותף — על-ידינו ועל-ידי האקדמיה הלאומית למדעים — ועדה של מדענים אשר תיעץ ותנחה בכל הקשור לפעילות הזו. ההסכם נחתם בימים אלה.

ב. הקמת ביח"ספר עונתי בין-לאומי לפיסיקה בירושלים, בניהולו של חתן פרס נובל היהודי האמריקני סטיבן וינברג, לחברי הכנסת היושבים כאן אספר את הסיפור האישי בעניין. בימים של סברה ושתיקה, כאשר טענו שהיהודים בעולם מסתייגים ממדינת ישראל, והיו יהודים שעשו זאת באופן פומבי — קיבלתי מכתב אישי מאותו חתן פרס נובל, פיסיקאי יהודי — סטיבן וינברג, במכתב הוא אמר: יוכל היקר, לראוי ואני מרגישים צורך להודות עם מדינת ישראל כרגע כזה, תמצא לנו, בבקשה, משהו שנוכל לעסוק בו, אפילו לתקן גרד באיזה יישוב, אם צריך, כדי להביע את ההודתנו. אם כן,

קימת בין המדע לרת ישראל, שאינה זקוקה לפתרונות מסוג זה, הרמב"ם כבר דאג לרת שלא תעמוד בסתירה למדע. המועצה עוסקת גם בחתירה למחקרים משותפים במסגרת ההסכמים שיש לה עם הרבה ארצות מפותחות בתחומים המועדפים, הנהגת מלגות השתלמות וכיוצא באלה. רגש מיוחד יושם בשטחים טכנולוגיים ובכניסה לשטחים חדשים ותדרשניים.

מתוך חקיצו המאושר הקצב המשרד מועצה סכום הגדול, ריאלית, במידה לא מבוטלת, מזה שהוקצה לה אשתקד. אף-על-פי-כן, עדיין רחוק סכום זה מאותו מינימום שנראה לי שהוא הכרחי לעמידה במשימות החיוניות ביותר.

בנוסף, קבע המשרד הגברת הפעילות ופעולה מלווה בהקצאת אמצעים נוספים של המועצה כדלקמן:

א. חיזוק שיתוף הפעולה הבין-לאומי עם ממשלות, ארגונים בין-לאומיים או אזוריים, במגמה לשלב עוד יותר את המחקר הישראלי בפעילות המדינית הבין-לאומית ולאפשר לחוקרים ישראלים גישה למתקנים שבשל תחכומם או עלותם אינם קיימים בארץ.

ב. עידוד וסיוע בקיום כנסים בין-לאומיים בישראל, כדי להגיע להסכמים עם ארצות מסוימות, שיאפשרו ביצוע אותם פרויקטים משותפים שאליהם התייחסתי.

ג. הגברת הסיוע שנועד לסייע למדיניות החוץ של ישראל על-ידי שילוב הקהילה המדעית בפעולות להידוק הקשרים בין ישראל לארצות ידידותיות בכלל, ומימון פעולות העשויות לתרום לארצות מתפתחות, בנושאים מוגדרים בפרט.

ד. תמיכה בתחומי מדע נוספים, שבהם לא היתה המועצה הלאומית פעילה עד כה, העשויים לא רק להרחיב את הידע הקיים באותם תחומים אלא גם לתרום להיבט הפיתוח של המשרד, על-ידי עידוד תיירות ואולי אף יצירות מקורות פרנסה. לדוגמה, יצינו פעילות המשרד, באמצעות המועצה, בשטח המחקר הארכיאולוגי, המבוצעת בתאום הדוק עם אנף העתיקות והחוכנית לביצוע סקרים ומחקרים לקראת פיתוח אחרי מרפא באזורים נבחרים בתאום עם הרשות לנאות מרפא.

ה. כאותה רוח ובאותה כוונה, — תמיכה במחקרי שדה המבוצעים באזורים נבחרים על-ידי גורמים שונים, כרשות שמורות הטבע והחברה להגנת הטבע, כדי להעמיק את הידע בכל הכרוך בהכרת השטח, החי והדומם ובתולדות אותם אזורים, בתולדות ישראל.

במסגרת פעולות נוספות של המשרד אציין הקמת ועדות היגיו אינטרדיסציפלינריות, לאחר דיון והחלטה בועדת השרים למדע וטכנולוגיה, עד כה הוקמו:

א. הסוכנות הישראלית לניצול החלל, אשר בשלב הראשון אעמוד אישית בראשה. הסוכנות תציע פעולות רצויות במישור המחקרי, הטכנולוגי ובשיתוף הפעולה הבין-לאומי בכל הקשור לניצול החלל החיצון לתועלת המדינה. המשרד הקציב סכומים ראשוניים, כדי לאפשר התחלת הפעילות — סקרים ומחקרים, יצירת הקשר עם גורמי חוץ וכדומה.

אציין בהקשר זה כי מגעים ראשוניים שקיימנו, אני ואישים נוספים כסוכנות, עם הנהלת NASA — סוכנות החלל האמריקנית ומחלקותיה — היו מעודדים ביותר, אפשר לקוות, כי אכן נוכל לקשור בסיס איתן עם אותם גופים לשיתוף פעולה פורה, אשר יקדם את מטרתנו.

ולחוסר יכולת להתבסס על גוף קיים, כדוגמת המועצה הלאומית, בצד ה"מדעי" של המשרד.

עם זאת בוצעו עד כה הפעולות הבאות:

א. באישור ועדת השרים להתיישבות הקוצו סכומים לחברות פיתוח אזוריות בגולן, ביהודה ובשומרון. בחבל-קטיף ובערבה. סכומים אלו מיועדים בראש ובראשונה לארגון ולעידוד פעולות מחקר ופיתוח, בדיקת פרויקטים עתידיים, עריכת סקרים ומחקרים לקראת פיתוח אתרי חקירה או מרפא, בשלב המכין שלהם, וארגון פעילות התורמת לפיתוח מוסדות השכלה באותם אזורים. אצ"ן, כי משרד מקדיש תשומת לב מיוחדת לערבה, ואף הוזמן סקר שמגמתו להצביע על אפשרויות תעסוקה לכיסוס ההתיישבות והגדלתה בחבל ארץ זה. לפני כמה זמן עניתי כאן בפירוט על שאלתה של חברת הכנסת שולמית אלוני באותו נושא.

ב. סוכם עם המינהל למחקר חקלאי על מימון של שלוחות של המינהל בבקעה — הכוונה היא לבקעת-הירדן ולא לבקעת-הלבנון, שהיא הנושא שנמצא עכשיו בכותרות — ובחבל-קטיף, במגמה לחקור את התנופה ההתיישבותית באותם אזורים, ולחצוב. כעקבות ניסיונות במקום, על גידולים מתאימים שיספקו פרנסה למתיישבים ויגדילו את אפשרויות היצוא של תוצרת חקלאית. המשרד ישתף בצורות היגוי לפעילות זו. כפי שאמרת, זה נעשה בתיאום עם המינהל למחקר חקלאי של משרד החקלאות. למעשה, הוא הציע את הנושאים.

ג. במסגרת פעילות זו יזמתי הקמת מכון לחקר הגולן, בהתחשב בייחודיות חבל ארץ זה מבחינה טופוגרפית, אקלימית וכיצא באלה. בשלב ראשון תתרכז פעילות המכון בעיקר במחקר חקלאי, שכן תשתית, גם אם צנועה, היתה קיימת במקום על בסיס תוכנית עבודה מסוכמת עם המינהל למחקר חקלאי. המשרד תומך ומממן את המכון החדש. אני רוצה לציין, שנרמה לי כי בשבוע הבא יתכנס כנס היסוד של המכון לחקר הגולן, שבו משתתפים כבר גורמים רבים. אני ביקשתי מאוניברסיטת חיפה למנות צוות היגוי שיעץ לאנשי הגולן בבניית המכון.

להבטחת ביקורת אקדמית ומקצועית נאותה על פעילות המכון, הוקמה ועדת היגוי בראשות הרקטור של אוניברסיטת חיפה. אני שמח לציין שב-21 ביוני 1983 ייערך כנס היסוד של המכון במפגש מדעי בקצרין.

ד. תינתן תמיכה למכון הישראלי לטיפול ברעיונות — מיט"ר — בתיאום עם משרד התעשייה והמסחר, המשרד לקליטת עלייה ומשרד האוצר, במגמה לסייע ביישום רעיונות מחקריים, ובייחוד של עולים חדשים ומתיישבים בהתיישבות החדשה.

ה. עם משרד העבודה והרווחה, המרכז להכוונה לערי פיתוח ומשרדים אחרים, יזמו מבצע אכלוס מקיף לגבי היישובים שנבנו על-ידי משרד הבינוי והשיכון ועל-ידי ההסתדרות הציונית ביהודה, בשומרון ובקצה. המבצע הצליח וחשף ביקוש רב בקרב הזוגות הצעירים בגוש-דן. תשומת לב משרדנו מופנית להיבט התעסוקתי, במגמה להביא ליישובים חוקרים ויזמים מדעיים.

ו. באישור ועדת השרים למדע ולטכנולוגיה ובתיאום עם שר האנרגיה והתשתית הוקם צוות היגוי לפרויקט אינסוק, או ITT פרויקט של היתוך גרעיני, אשר היוזמה לו יצאה

בשיקולים ששקלנו מה אפשר לעשות עם מדען יהודי מזהיר שמוכן להפגין הזדהות עם המדינה, הגינו את הרעיון להקים ביה"סר שנת, והוא קיבל על עצמו לנהל קורס שנתי בארץ. אני חושב שזו תהיה התחלה של מערכת שלמה של קורסים כאלה.

ג. מיסוד קשרים עם מערכת ההשכלה הגבוהה, על-ידי מפגשים חקופתיים עם הוועדה לתכנון ולתקצוב של המועצה להשכלה גבוהה וקיום מפגשים דומים עם נציגי ועד ראשי האוניברסיטאות. בדרך כלל סגני נשיאים למחקר.

ד. הקמת קרן לצידוד האמורה לסייע למכוני מחקר ממשלתיים, על-מנת לשמור ואף להעלות את רמתם המדעית-המקצועית. קרן דומה לזו קיימת זה כמה שנים בוועדה לתכנון ולתקצוב, כאשר למוסדות ההשכלה הגבוהה, וחסרונה הורגש ביותר במגזר של המדע הממשלתי. עדיפות תינתן להזמנת צידוד האמור לשרת יותר ממוסד אחד והיכול לגרום להידוק שיחוף הפעולה המחקרי בין מכונים ממשלתיים למוסדות להשכלה גבוהה. אנחנו בודקים עכשיו את המועמד לשנה זו. אני מקווה שזה יסוכם בימים אלה. כנראה זה יהיה בתחום החקלאות.

ה. מגעים במגמה להרחיב את היקף פעולותיה של הקרן למדע ארצות-הברית-ישראל, אחת הקרנות החשובות הפועלות בארץ והתומכות במחקר המבוצע במוסדות ומכוני המחקר בישראל. כשיחוף עם חוקרים אמריקנים, שוחחתי על כך בושינגטון עם שר המדע האמריקני — שם הוא נקרא ראש המשרד למדע ולטכנולוגיה ויועץ הנשיא לענייני מדע. אני מקווה, שאכן תהיה הסכמה מצד ארצות-הברית ומצד האוצר להגדלת הקרן הדו-לאומית הזאת.

ו. קליטת המכון לחקר החברה בת'זמננו, אחד מטובי המכונים לסובייטולוגיה, שהיה עד כה גורם שלא היה לו "אבא" מבחינה מקצועית, שהיה קשור למשרד הקליטה ואחר-כך הועבר כפיקודן לידי משרד האוצר. תכנן האפשרות להרחיב את פעילותו גם לתחומים נוספים, אם יימצאו המשאבים לכך, בייחוד מקורות שאינם במימון ממשלתי.

ז. יוצע לוועדת השרים למדע ולטכנולוגיה להקים ועדה חדשה לארגון המחקר הממשלתי ולניהולו. מעין ועדה קצ'לסקי ב', מטרת הוועדה תהיה למדוד מלקחי יישום ההמלצות של הוועדה הראשונה, אחרי כ-14 שנות ניסיון, ומתקשים שהתעוררו בכיצוע כמה מההמלצות. פשוט, הגיעה השעה לערוך רביויה. למעשה, אין תוכנית-אב מאז ועדת קצ'לסקי. אנחנו נציע, בשבוע הבא, בוועדת השרים למדע ולטכנולוגיה, להקים ועדה שתחדש פעולה זאת.

כאשר להיבט הפיתוח של המשרד, אני משמש סגן יושב-ראש הוועדה המשותפת לממשלה ולהסתדרות הציונית — זו הקריה בפי העיתונות "ועדת השרים לענייני התיישבות", ועומד בראש ועדת המעקב שלה, שהוקמה לאחרונה. בוועדת המעקב נתאפשר תיאום מפורט כאשר לכיצוע החלטות ועדת השרים, לקבלת דיווח ולגיבוש המלצות המזוונות היוזם חתר אל ועדת השרים, או אל סגן ראש הממשלה ושר החקלאות העומד בראש ועדת השרים.

במסגרת המשרד הקמתי ועדה ציבורית מייעצת לנושאי פיתוח אזוריים, בראשותו של חבר הכנסת חנן פורת. הוועדה מייצגת את מרכזי הגורמים שיש להם עניין בתחום זה, ומגישה את המלצותיה מעת לעת. התארגנות המשרד בתחום הפיתוח היתה איטית יותר בגלל אי-הבהירות, כאשר לצורה הארגון

וייתכן אף בגליל עצמו. אם יש כוונה לפתח את כל ארץ-ישראל, יש לדאוג להקמת מרכזים דומים גם במקומות אחרים לפי צורכי האזור, לרווחתו ולקידומו.

בתחומי הגרעין ממשיכה הוועדה לאנרגיה אטומית לפעול במשרד ראש הממשלה, אך בתפקידי כסגן יושב-ראש הוועדה — ראש הממשלה משמש היושב-ראש שלה — ניתן ללכת את פעילותה בחיאום מלא עם המסגרות הקודמות שמניתי — חקר החלל והמועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, הוועדה נערכה בהנחייתו לסייע למשרד האנרגיה והתשתית במאמצים להקים מערך אנרגיה גרעינית בעשור זה, בהמשך להחלטת הממשלה מיום 13 במרס 1983. בתחום המחקר אני עושה צעדים מכינים לכניסה לנושאי ההיתוך הגרעיני, ואני מקווה לגבש סופית את תוכנית הפעולה בתקופה הקרובה. למעשה, זו תהיה פונקציה של הצלחה או של אי-הצלחה של היוזמים הפרטיים המעוניינים להיכנס לתחום ההיתוך, אם הם יצליחו, נסייע להם; אם הם לא יצליחו, נבנה תוכנית אלטרנטיבית, אולי צנועה יותר.

אדוני היושב-ראש, סקירה זו מצביעה אך על ההתחלה, וכידוע, כל התחלה קשה, ועוד רבה וקשה הדרך. אך אני חייבים ללכת בה, אם אנו רוצים לשמור על מה שהושג עד כה — וכפי שאמרתי בראשית דברי, הושג לא מעט במדע הישראלי — ואף להגיע להישגים גדולים יותר. בכוחנו לעשות זאת, אם נאמין שאנו מסוגלים לכך. נצטרך למצוא את המשאבים ולזכור לא רק ש"אם אין קמח — אין תורה", אלא גם ש"לא על הלחם לבדו יחיה האדם".

יש לזכור, כי במדע ובפיתוח התוצאות אינן נראות מיד, אלא לעתים אחרי שנים לא מעטות של מחשבה, של חנוך, של גישושים, של מעשים, וגם — כדבר כלתי נמוע — של טעויות.

ד"ר ויז ביקר השבוע במקום הממוכן להקמת קריית המדע באריאל, ואני והוא נזכרנו בימים שאוניברסיטת תל-אביב היתה רק משהו על הנייר. מי שרואה היום את הגדולה באוניברסיטאות בישראל, רואה גם את משכי הזמן הדרושים כדי להגיע להישגים כאלה כתחומים הללו.

יש שתוצאות של מחדלים אף הן אינן נראות מיד, אך הן עלולות להיות הרות-אסון וקובעות לגבי עתידנו כארץ מתפתחת, משגשגת, עצמאית מבחינה כלכלית וקולטת עלייה; במחדלים אני מתכוון למחדלים של אי-עשייה, לעתים מחדלי אי-עשייה יכולים להיות נוראים יותר מעשייה לא מוצלחת. בהבעת תקווה ואזהרה זאת אסיים.

היו"ר מ' שחל:

תודה לשר המדע והפיתוח על סקירתו.

מגורמים ישראליים פרטיים בעקבות מחקר המתכצע במעבדות בארצות-הברית, שבהן עובדים כמה פיסיקאים ישראלים.

זהו פרויקט מעניין מבחינה מדעית אף שלא ניתן, או מוקדם מדי, לדבר בשלב זה על אפשרות או כדאיות של יישום אנרגטי או תעשייתי מפורש. אם התוכנית תצא אל הפועל, כלומר אם היוזמים יצליחו לגייס את ההון הדרוש, וכאן מדובר בכ-200 מיליון דולר, עשוי המפעל לקום ליד אחת מעיירות הפיתוח ולשמש מוקד לפעילות מחקרית ענפה למדי ולהעסקת ואף להחזרה ארצה של מספר לא מבוטל של פיסיקאים. אשוב אחר כך לנושא ההיתוך.

ז. אחרון אחרון חביב — המשרד מתכנן עם משרד התעשייה והמסחר ובסיוע משרד הבינוי והשיכון וההסתדרות הציונית קריית מדע לדוגמה באריאל, אשר תשלב אלמנטים של מכוני מחקר עם תעשיות עתירות מדע.

קריית מדע זו אמורה להיות, אחת מארבע קריות, אשר מתוכנן להקים משך הזמן — האחרות יוקמו בקצרין, בקריית-ארבע ובערד. אילו ציג תקציבים מחייבים, לצערנו, להתרכז אך באחת מהן בשלב זה, כאמור באריאל, וזאת על בסיס המלצת ועדה ציבורית.

אני חייב כאן לחזור אל הפרסומים הלא-מבוססים סביב החלטה זו, על הפגיעה כביכול בתוכנית להקים חבל המדע בגליל, אפשר להביא דברים עד אבסורד ולטעון, כי כל תקציב הניתן למשרד ממשלתי, כל סיוע הניתן, לדוגמה, על-ידי משרד הפנים לרשות עירונית או למועצה כלשהי, הוא על חשבון משרד ממשלתי אחר, עיר אחרת, מועצה אחרת, שהרי המשאבים הם מוגבלים. כדאי לזכור, שגם כטרם דובר על אריאל קמו מתנגדים לתוכנית להקים חבל המדע סביב כרמיאל, ומצד אנשי הגליל דווקא, בגלל החשש שהמשיכה של תעשיות מחקר ושל גורמי מחקר לכרמיאל תבוא על חשבון פיתוח ערים אחרות בגליל.

ביקרתי בכרמיאל כחודשיים לאחר היכנסי לתפקיד. אמרתי אז — תזרתי ואמרתי אז ואני חוזר ואומר — כי אני חומך ומוכן לתמוך בכל פורום בתוכנית להקים חבל מדע סביב כרמיאל. משרדי מממן סקר המבוצע על-ידי המכון למחקר חברתי שימושי שבו היו מעוניינים הוגי תוכנית חבל המדע, ומטרתו לעמוד על המוטיבציה להעברת אנשי מקצוע לשם.

אך כשם שלא ייתכן לחשוב רק על פיתוח הגליל ולהזניח ערי פיתוח אחרות וחבלי ארץ אחרים בארץ-ישראל, כך אין ולא היתה כוונה — וזו גם דעת משרד התעשייה והמסחר המוביל בפרויקט כרמיאל; שם לא אנחנו מובילים — כי תוכנית כרמיאל תהיה הצדקה לדחיית הקמת עיר מדע אחרת בישראל.

ג. שאלות ותשובות

היו"ר מ' שחל:

חברי הכנסת, אעשה הפסקה קצרה בדיון ואזמין את השר לענייני דתות להשיב על שלוש שאלות.

2577. הבטחת סכום מינימלי בכתובה

חברת הכנסת ש' ארכלי-אלמולינו שאלה את השר לענייני דתות ביום כ"ח כנסת התשמ"ג (11 באפריל 1983):

נשים רבות נפגעו כעת גירושיהן, מכיוון שלא דאגו שבכתובה שלהן יירשם סכום שיבטיח להן קיום נאות במקרה של פירוד המשפחה. ברוב המקרים הרבנים העורכים טקס

נישואין אינם מעירים חשומת לב הכלה ובני משפחתה שיש לרשום בכתובה סכום החואם את רמת החיים המקובלת.

רצוני לשאול את כבודו:

1. האם קיימות הוראות מצד המשרד לענייני דתות לרבנים העורכים חופה וקידושים לדאוג שבכתובה יובטח סכום מינימום הצמוד למדד יוקר החיים?

2. אם לא קיימת הוראה כזאת — האם מוכן כבודו לפעול

היו"ר מ' שחל:
אני מודה לשר לענייני דתות. אבקש משר הפנים להשיב על 11 שאלות.

2183. ההחלטה להעביר את ראש המועצה המקומית בית-דגן מתפקידו
חבר הכנסת י' גיל שאל את שר הפנים ביום ז' בשבט התשמ"ג (21 בינואר 1983):
על-פי מידע המצוי בידי התקבלה החלטה ביום 13 בפברואר 1982, במליאת המועצה בית-דגן, להעביר את ראש המועצה המקומית מכהונתו.

אני מבקש לשאול את כבודו:

1. האם המידע נכון?

2. באילו מצבים ובאילו תנאים פועל כבודו, כדי להבטיח שהמועצה תבחר את ראש המועצה החדש מקרב חבריה, תחת זה שהובע כלפיו אי-האמון?

3. לאור מצב העניינים החמור שהיישוב שרוי בו, האם אכן פועל משרד הפנים כדי להבטיח לאלתר תפקוד יעיל, תקיף ואמין של נבחרי היישוב?

תשובת שר הפנים י' בורג:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1 — 3. לפי חוק הרשויות המקומיות (בחירת ראש הרשות וסגניו וכהונתם), התשל"ה — 1975, המוסד הנקרא "הכעת אי-אמון" אינו קיים עוד.

על-פי סעיף 22 לחוק האמור מועצה רשאית כרוך של שלושה-רבעים מחבריה להעביר ראש רשות מכהונתו, אם היא נוכחת כי ראש הרשות מתנהג התנהגות שאינה הולמת מעמדו של ראש רשות ועל כן אין הוא ראוי לכהונתו. החלטה כזאת טעונה את אישורי בדיקת הטענות של חברי המועצה וההליך שבו הם נקטו מראה כי פעולת ההעברה מכהונה אינה ראויה לאישור.

לגבי התנאים המוקדמים מבחינת הליכי ההעברה מכהונה, ניתנה הודעה דעת של היועץ המשפטי לממשלה, שפורסמה בחוזר המנהל הכללי של משרד הפנים.

לאור המצב במועצה שוקל משרד הפנים הקמת ועדת חקירה, כדי שזו תבדוק האם המועצה וראש המועצה מסוגלים לנהל את המועצה כראוי.

2187, 2564. סגן לראש המועצה המקומית טירת-הכרמל חבר הכנסת ד' מגן שאל את שר הפנים ביום ז' בשבט התשמ"ג (21 בינואר 1983):

בהמשך להחלטת בית-המשפט העליון ביום 15 באפריל 1982, (בג"ץ 689/81), הנני מבקש לדעת:

מהן הפעולות שמשרד הפנים נקט כדי ליישם את הצו ההחלטי של בית-המשפט העליון?

חבר הכנסת ר' מילוא שאל את שר הפנים ביום כ"ח בניסן התשמ"ג (11 באפריל 1983):
אבקש מכבודו להשיב לי:

1. האם ידוע לשר, כי על-פי החלטה של בג"ץ מיום 15 באפריל 1982 נפסלה כהונתו של יונה משה כסגן בשכר לראש המועצה המקומית טירת-הכרמל, מיום 27 באוקטובר 1981?

לנחינת הוראה כזאת על-ידי המשרד לענייני דתות או הרבנות הראשית?

תשובת השר לענייני דתות י' בורג:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

הסכום הנקוב בכתובה עורכן בשנת התש"י.

הנושא נמצא על סדר-יומה של הרבנות הראשית לישראל. אשר לעדכון הסכום כיום, יש להתחשב בכך, שבצד הזכויות בכתובה מעניקים חוקי המדינה זכויות לאשה הן בדיני ירושה והן על-פי חוק יחסי ממון בין בני זוג. לכן נושא עדכון הסכום מורכב ביותר וטעון עיון וליכון מרוכבים.

2578. שיחות הרב עובדיה יוסף בארצות-הכרית

חברת הכנסת ש' אלוני שאלה את השר לענייני דתות ביום כ"ח בניסן התשמ"ג (11 באפריל 1983):

במשך 21 ו-22 בפברואר 1983 טלפן הרב הראשי הראשון לציון, הנמצא בימים אלה בביקור רשמי בארצות-הברית, לעשרות חברי הכנסת מן הקואליציה והאופוזיציה למשרדיהם ולבתיהם, כדי לשדלם להצביע בעד הארכת תוקף כהונת הרבנים הראשיים לשנה נוספת.

הואיל ושיחות טלפון מניירות לישראל אינן ניתנות חינו, גם לא לרבנים ראשיים, שאלותי הן:

1. מי מממן שיחות אלה?

2. מה גובה התקציב שניתן לרב?

3. מאיזה סעיף בתקציב יילקח סכום זה?

תשובת השר לענייני דתות י' בורג:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

ההוצאות הנזכרות בשאלתא לא היו על חשבון המדינה.

2716. ההזנחה במקווה הטהרה בשדרות

חבר הכנסת ש' לורינץ שאל את השר לענייני דתות ביום י"ב כסיוון התשמ"ג (24 במאי 1985):

בישיבתו של הוועדה הבין-משרדית למבני דת מיום 10 במאי 1983 אושרה הקצבה לבניית מקווה טהרה בשדרות.

לרבניהם, זה כשנה וחצי יש הזנחה בנושא. תחילה נסגר המקווה לגברים, אחר כך גם לנשים, ואלו שרצו לטבול נאלצו לנסוע לנתיבות. אחר כך שוב נפתח המקווה לנשים בלבד, אך לא היו בו מים חמים. גם לאחר שנרכשו דודים וקישור ויש מים חמים, רק ברכה אחת נמצאת בשימוש ועזובה נוראה שוררת במקום: הבזזים אינם תקינים, הקירות שבזורים, הצנורות רקובות, ההיגיינה ברמה גרועה ועוד.

אודה לך אם תשיב לי:

1. האם ידועים לך פרטים אלה והאם הם נכונים?

2. האם מוכן משרדך לפעול כדי להקציב סכום ראוי לחיקון המקווה, על-מנת שיוכל לשמש את 10,000 תושביה של שדרות?

3. האם מוכן משרדך לכדוק את האפשרות לבנות לפחות עוד מקווה אחד נוסף בשדרות?

תשובת השר לענייני דתות י' בורג:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

בישיבתה של הוועדה הבין-משרדית למבני דת מיום 10 במאי 1983 אושרה הקצבה לבניית מקווה בשדרות.

חשובת שר הפנים י' בורג:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1 — 2. המקרה המוזכר בשאלתא נבדק על-ידי משרד הפנים.

למשרד נמסר שאמה של הנוכרת בשאלתא (ילידת 1927) איננה בודדה ויש לה כת שנייה, הנמצאת עמה.

2682. השחתת דגל הלאום

חבר הכנסת מ' רייסר שאל את שר הפנים ביום ה' בסיוון התשמ"ג (17 במאי 1983):

ביום 3 במאי 1983 הופיעה ידיעה ב"מעריב" ובה דווח על שרפת דגל המדינה בל"ג בעומר בירושלים, בירת ישראל.

מקרה כגון זה, לצערנו, אינו יחיד בתקופה האחרונה. לאור זאת, אודה לכבודו אם יואיל להשיב לי על השאלות האלה:

1. מה יש כדעת השר לעשות, על-מנת למנוע את הישנותם של מקרים חמורים כגון אלו?

2. מה נעשה כיום, כדי להבטיח את הבאתם של העבריינים לדין?

2720. השחתת דגל הלאום

חברת הכנסת ש' ארבל-אלמוזלינו שאלה את שר הפנים ביום י"ב בסיוון התשמ"ג (24 במאי 1983):

במאמר בעיתון "מעריב" מ"4 במאי 1983 נכתב: "אל מול מצלמות טלוויזיה וזה שרפו במדרות ליד בעומר, לשאגות צהלה ושמחה, נטורי-קרתא בירושלים 18 דגלי לאום, כמניין ח"י".

נוכח חומרת המעשה, רצוני לשאול את כבודו:

1. האם המשטרה ריווחה לו על שרפת דגלי הלאום על-ידי נטורי-קרתא?

2. האם המשטרה פתחה בחקירה בנדון?

3. אם כן, האם האשמים בשרפת דגל הלאום יועמדו למשפט?

4. אם לא, מה הן הסיבות שמשטרה לא פתחה בחקירה נגד מחללי דגל הלאום?

תשובת שר הפנים י' בורג:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

למשטרת ישראל לא הוגשה כל תלונה בנושא. במקרה שתוגש תלונה, תטפל המשטרה כנהוג.

2718. התפרעות באתר החפירות הסמוך למוזיאון תל-עמל

חברת הכנסת ש' ארבל-אלמוזלינו שאלה את שר הפנים ביום י"ב בסיוון התשמ"ג (24 במאי 1983):

בעיתון "ידיעות אחרונות" מ"6 במאי 1983 פורסם ששבעה אברכים תושבי בני-ברק התפרעו באתר החפירות הארכיאולוגיות הסמוך למוזיאון תל-עמל (ניר-ידוד) בעמק בית-שאן. טענתם היא שהארכיאולוגים מתללים בית-קברות יהודי הנמצא, לדעתם, במקום.

רצוני לשאול את כבודו:

1. האם הפרסום בעיתון תואם את המציאות?

2. אם כן — האם המשטרה נקטה אמצעים כדי להבטיח את המשך עבודת הארכיאולוגים?

2. האם ידוע לשר, כי למרות פסיקה זאת ממשיך מר משה יונה לקבל משכורת כסגן ראש המועצה?

3. אם כן, אילו צעדים מוכן כבודו לנקוט, כדי לוודא את הפסקת כהונתו של מר משה יונה בניגוד לחוק ואת גבייתם של החזרי המשכורות ששולמו למר משה היונה עד כה בגין הכהונה הפסולה?

תשובת שר הפנים י' בורג:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

בג"ץ 689/81 לא הורה למשרד הפנים לעשות דבר. סגן ראש המועצה הנוכח בשאלתא נבחר שנית ביום 15 בנובמבר 1982. השאלה האם מונה כדין והאם הוא זכאי לשכר נדונה כעת בבג"ץ 311/83.

2555. פטור מתשלום ארנונה מקומית על-ידי השק"ם

חברת הכנסת ש' ארבל-אלמוזלינו שאלה את שר הפנים ביום כ"ח בניסן התשמ"ג (11 באפריל 1983):

בעיתון "דבר" פורסם שסוחר תל-אביב מוחים על כך שחנייות המשתייכות לרשת שק"ם פטורות מתשלומים של מסי ארנונה מקומית, ואילו להם לא ניתן פטור זה.

רצוני לשאול את כבודו:

1. האם השחרור מתשלום מסי ארנונה של חנייות השק"ם נעשה באישורו ובידיעתו של שר הפנים?

2. אם כן — מה הן הסיבות לכך?

3. האם אין במתן פטור מתשלום ארנונה על-ידי השק"ם אפליה לרעתם של שאר הסוחרים?

4. אם כן — האם יפעל כבודו לביטול אפליה זו?

תשובת שר הפנים י' בורג:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. הפטור מארנונה לשק"ם ניתן בראשית שנות המדינה על-פי סעיף 5(ג) לפקודת מסי העירייה ומסי הממשלה (פטורים), 1938, בתור מוסד מתנדב לשירות הציבור המשתמש ברכוש לשירות הציבור. באותה עת פעל השק"ם בממדים מצומצמים הרבה יותר מאשר בימינו.

2. השק"ם נחשב למוסד נלווה של צה"ל בלא כוונת רווח, המספק למגויסים סחורות ושירותים במחיר הקרן.

3 — 4. משרד הפנים חושב לערוך בדיקה כוללת של כל הפטורים שניתנו על-פי פקודה זאת. במסגרת זו ייבדק מחדש גם הפטור הניתן לשק"ם, ויישמעו טענותיהם של הצדדים.

2646. בקשה לאיחוד משפחות

חברת הכנסת ש' אלוני שאלה את שר הפנים ביום כ"ב באייר התשמ"ג (05 במאי 1983):

זה שנתיים מבקשת פ"ס (שמה צורף למקור) מתל-שבע להביא את אמה הזקנה והחולה, אשר מתגוררת בסניף, לישראל. האם היא אשה אלמנה, עריית, שנוחרה בלא מחסה ובלא פרנסה. נמסר לי, כי למרות הבטחות משרד הפנים בכאשר-שבע טרם נענתה הבת בחיוב.

שאלותי הן:

1. מדוע מסרב משרד הפנים לאפשר את איחוד המשפחה, האם הזקנה ובתה?

2. האם יוכל השר להורות על איחודה של משפחה זו ולמנוע סבל מיותר מבדואים אלו, שממילא סבלו מן הפירוד?

בטיפולם של משרדי הממשלה באזור הבקעה, דבר הגורם טרחה ובזבזת זמן לתושבי היישובים האמורים.

אודה לכבודו אם ישיב לי:

1. האם כבודו מודע לבעיית הפיצול בטיפול של משרדי הממשלה באזור הבקעה?

2. האם מוכן כבודו לפעול לריכוז הטיפול של משרדי הממשלה ביישובי הבקעה בירושלים?

תשובת שר הפנים י' בורג:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

משרד הפנים מודע לבעיות של יישובי הבקעה. מטבע הדברים, כל משרד ממשלתי מגיש את הטיפול בהתאם לתחום סמכויותיו ופעולותיו, כדי למצוא את הדרכים הנאותות לסייע ליישובים.

2792. אכיפת חוק שמירת הניקיון, התשל"ו—1976
חבר הכנסת א' רובינשטיין שאל את שר הפנים ביום כ"ה בסיוון התשמ"ג (6 ביוני 1983):

בתשובה על שאלתה שהוגשה ב־22 במרס 1983 נמסר לי, כי לפי דיווחי רשות שמורות הטבע הוגשו מאפריל 1981 ועד דצמבר 1982 80 תביעות ו־28 ברירות קנס נגד משליכי פסולת, לפי סעיף 2 לחוק, אך במערכת הממוכנת של המשטרה אין כל נתונים על החוק הנ"ל.

אודה לכבודו אם ישיב לי:

האם לאור נתונים אלה אין כבוד השר סבור, שיש לפעול ביתר תקיפות להפעלת החוק?

תשובת שר הפנים י' בורג:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

בינתיים נערך שבוע איכות הסביבה, שהחל ב־5 ביוני 1983, במסגרת פעולותיו נערכו משרד הפנים ומשטרת ישראל לאכיפת חוקי איכות הסביבה.

יש לציון, כי בארבעת החודשים הראשונים של השנה הוגשו 8,000 דוחות נגד אזרחים בנושא איכות הסביבה, ובכלל זה על אי־שמירת ניקיון. נתונים אלה אינם כוללים את התביעות שהוגשו על־ידי רשויות מקומיות, שלגביהן אין למשרד מידע מרוכז.

היו"ר מ' שחל:

תודה לשר הפנים.

שר הפנים י' בורג:

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני מודה על הקשב הרב.

ד. סקירת שר המדע והפיתוח על פעולות משרדו

(דיון)

פעולה של משרד ממשלתי שלמעשה הוקם אך לפני חודשים אחדים, ואפילו אינו יכול לסכם שנת פעילות. ואכן, אני מתייחס אל הדיון־חשבון שנמסר לנו על־ידי השר הפרופסור יובל נאמן כאל ניצנים ראשונים של פעילות של משרד, וחלק מההערות שלי נוגע לניצנים הראשונים, משום שהניצנים האלה יהיו לבסוף לצמחים ולעצים ואולי ליער עבות של פעולה. אך אולי דווקא בשלב זה כדאי להעיר כמה הערות. אנהג כפי שאנחנו

3. האם המשטרה פתחה בחקירה על ההתפרצות?

4. אם כן, היעמדו המתפרעים לדין על־ידי המשטרה?

5. אם לא — מה הן הסיבות לכך?

תשובת שר הפנים י' בורג:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. הפרסום בעיתון אינו מדויק.

2. כן.

3. כן.

4. מתוך 45 אנשים שהוכאו לתחנת בית־שאן בתאריך 9 במאי 1983 בעקבות האירועים, הואשמו 25 אנשים בהסגת גבול, הועמדו לדין והורשעו.

2721. מתן היתר בנייה לאזרח בכפר רהט

חבר הכנסת ה' טובי שאל את שר הפנים ביום י"ב בסיוון התשמ"ג (24 במאי 1983):

במכתב שקיבלתי מתושב הכפר רהט בנגב (השם צורף למקור) נאמר בין היתר, כי הנ"ל רכש בשנת 1975 700 מ' לבנייה בכפר רהט. בשנת 1978 הגיש בקשה להיתר בנייה ובקשתו טרם נענתה, אף ששילם את דמי הרישום והגיש את כל המסמכים הדרושים. הנ"ל טוען שראש המועצה, הממלא גם את תפקיד יושב־ראש הוועדה המאשרת את היתרי הבנייה לתושבים הערים ברהט, מעכב את מתן ההיתר לאזרח הנ"ל בגלל עמדותיו הפוליטיות.

הנני שואל את כבודו:

1. האם מוכן השר לבדוק את התלונה של האזרח הנ"ל?

2. אם נכונה הטענה — מדוע מתעכב מתן היתר הבנייה לאזרח זה כ־5 שנים?

3. האם מוכן השר לפעול כדי שיתוקן העוול שנגרם לאזרח מהכפר רהט?

תשובת שר הפנים י' בורג:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

תושב רהט המזכיר בשאלתו עדיין לא מילא את הדרישות הטכניות וההנדסיות המפורטות בחוק. לכשימלא את כל הנדרש ינתן לו ההיתר.

2722. ריכוז הטיפול ביישובי הבקעה

חברת הכנסת ש' ארבל־אלמוזלינו שאלה את שר הפנים ביום י"ב בסיוון התשמ"ג (24 במאי 1983):

בסיור שערכה ועדת הפנים ביישובי בקעת־הירדן הביא ראש המועצה האזורית בקעת־הירדן לידעתי, כי קיים פיצול

היו"ר מ' שחל:

חברי הכנסת, אנו עוברים לדיון על סקירת שר המדע והפיתוח על פעולות משרדו. ועדת הכנסת הקצתה שעותיים לדיון. רשות הדיבור לחבר הכנסת שבח וייס, ואחרי — לחבר הכנסת מאיר שטרית.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, קשה מאוד לשפוט

יש במדינת ישראל תופעה מתמשכת זה שנים אחדות — ירידה ביכולתן של האוניברסיטאות בתחום המדע והמחקר. גם על רקע קיצוץ בתקציבי השכלה גבוהה. אני מודע לכך שיש לנו בעיה תקציבית, אבל יש להביע חזרה מכל ירידה ברמה. גם על רקע — ובעיקר על רקע — של תחרות פרועה עם השוק החופשי. אני, כמובן, על-פי השקפתי, לו יכולתי לעצב את החיים במדינת ישראל, הייתי בונה מודל סוציאליסטי שבו לשוק החופשי לא תהיה כדאיות חוגגת ומשגשגת יומיומית כזאת, אבל אינני בטוח שגם בתוך תנועתי לי רוב בעניין זה. אני צריך לפעול, אם כן, על הבסיס של המצב הקיים. זו שאלה שאחיה חייב להתמודד אתה וזאת התמודדות קשה, ובתחום העדיף הזה — היא גורלית; הנה, הדוגמה שאחיה הבאת — ויש גם דוגמאות נוספות — על נכונות לפתח את הלימודים הטכנולוגיים בטכניון, אבל קושי עצום בהשגת מורים בגלל תחרות פרועה בשוק החופשי.

הערה שלישית: אתה בעצמך ציינת — אני בטוח שבאופן לא מכוון — וחילקת את עבודת משרדך לצד המדעי ולצד "הפיתוח". אני מתאר לעצמי, שהמרכאות צריכות להצביע על כך שאלה הן שתי מלים שנטולות מהתואר הרשמי של המשרד שלך, אבל אם התכוונת כמרכאות למה שאני עכשיו עומד להעיר, קלעתי לדעת המכוון. מתוך המבנה הקיים ליקטת כמה וכמה נקודות תורפה, מין "עקבי אכילס" של המערכת, שמבחינה פוליטית-אדמיניסטרטיבית היית מסוגל לגרום לכך שיהיו בתחום טיפולך, במה שנוגע למשרד ראש הממשלה ולמועצה הלאומית למחקר ולפיתוח לא היה קושי מיוחד, משום שמשרד ראש הממשלה, על-פי המסורת האדמיניסטרטיבית בית של מדינת ישראל, במקום להיות משרד-על לתיאום כולל וקודקוד של הפירמידה ההיררכית של תיאום כל המדיניות — הוא מעולם לא היה כזה במדינת ישראל; בתקופת ממשלת רבין היתה איזו התחלה של יומרה ככיוון הזה, אולי בגלל ניסיונו של רבין כראש מטה, והוא הבין במערכות — כל אמת שמופיע שר שהוא פרי צורך קואליציוני, ואתה הרי מודע לכך וזו לא בורשה, מנסים להוציא ממשרד ראש הממשלה תחום כלשהו ולהעניק אותו לשר החדש. במקרה זה היתה הדוממות מצוינת — אתה איש מדע מובהק, בעל הישגים יוצאים מהכלל, בעל ניסיון עצום בתחום הזה — יכולת'לקחת מתחום משרד ראש הממשלה את התחום הזה של המועצה הלאומית.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:
ב־1977 כבר העבירו אותה למשרד האנרגיה. אני החזרתי אותה.

שבת וייס (המערכ):
אני יודע, זה מין דבר שמתגלגל.

זה עניין מרכזי מאוד בתחום הכוונה המדע בישראל, בלי ספק. אשר ליתר הדברים: מכון לסוכייטולוגיה הוא מאוד חשוב, יכול להיות גם מכון לסינוולוגיה, אינני מזלזל בזה. אנחנו באוניברסיטה אוהבים מאוד, מכונים, הם נותנים לנו ולתלמידינו אפשרויות פעילות. במקרה זה, אני יודע שלמכון זה יש חשיבות מעבר לכך, אני מודע לעניין, אבל על-מנת לגבש את המשרד הזה צריכה להיות חתירה — והיא כרוכה בקשיים פוליטיים רבים בתוך הממשלה — לגרום לכך שהמשרד הזה יהיה באמת משרד-על לתיאום של כל הפעילות המדעית במדינת ישראל, ובמידה רבה מאוד גם להכוונתה. אני יודע שאני נוגע כאן בנקודה רגישה מאוד, וכמורה באוניברסיטה, כמי ששייך לשני עולמות ברנע זה, אני רוצה להשמיע כאן דברים שאולי לא בהכרח יתקבלו על דעת חברי באוניברסיטה.

נוהגים או מתיימרים לנהוג בחיים האקדמיים: עם שמירה מובהקת על-ידידות אישית, אנחנו לעתים מטיחים ביקורת נוקבת, אני מקווה שכרוח המסורת הזאת יתקבלו גם דברי.

השר יובל נאמן הצטרף לממשלה בנסיבות פוליטיות מובהקות, והוא משמש נציג של מפלגה בעלת אידאולוגיה מגובשת, ברורה, דפנייטיבית. ואכן, הוא מייצג אותה בממשלה, כמשתמע מן המשטר הפרלמנטרי הנוהג בישראל. אין לי ספק, שהעובדה הבסיסית הזאת כבר טמונה ב"צופן הגנטי" של פעולות משרדו. אני צריך לומר לזכותו של הפרופסור יובל נאמן, שהוא מודה בכך בפרהסיה. אנחנו, כמובן, צריכים להעריך את יושרו האינטלקטואלי, אבל מה בין זה לבין היומרה של משרד מדע — זה הנושא שלגביו אני רוצה להעיר הערות אחדות.

למעשה, במבנה הנוכחי של הממשלה בישראל כנראה אין מקום למשרד למדע. אני אומר זאת במידה של צער, רוב הפעולות המדעיות, הרבות מאוד, שאכן מתקיימות במדינת ישראל, פזורות בין משרדי הממשלה האחרים או במסגרות שאינן כפופות למשרד הממשלה, אם בפעילות אוניברסיטאית מובהקת — ויש לנו שבע אוניברסיטאות ומכללות נוספות, אם במכוני המדע, אם במערכת הביטחון — שיש בה עולם ומלואו של פעילות מדעית, אם במשרד החקלאות ואם במשרדי ממשלה אחרים. כאשר מוקם משרד למדע, במצב עינייני כזה, אני הייתי רואה את עיקר תפקידו בתיאום ובקביעת מדיניות לאומית של מדע ובמערכה קבועה ועיקשת, כאשר השר הוא הפרנט של המערכה הזאת וגם הכוח הפוליטי הדוחף אותה, לקביעת סולם עדיפויות בתחום זה. הרי במדינה הזאת נפחן לא רק המוטיב של "אם אין קמח אין תורה", ולא רק המוטיב הנוסף שהזכיר הפרופסור יובל נאמן, ש"לא על הלחם לבדו יתיה האדם", אלא במונחים רבים אפשר לומר בפרפרזה: "אם אין תורה אין קמח"; רוב היצוא שלנו כיום מן הימים יתבסס על תעשיית עתירות מדע, וכבר היום יש סימנים מובהקים לכך, שכוחה של המדינה הוא בניצול מקסימלי של יכולתה השכלית.

כאן הייתי מצפה לכך שהפרופסור יובל נאמן, אחרי שתהיה לו השהות לעשות זאת — והוא מכהן כשר חודשים אחדים בלבד — ינסה להיאבק בתרבות האדמיניסטרטיבית הלטיפנדית הנפוצה בישראל. זאת מערכה לא פשוטה: מדינה שיש בה ממשלה של 20 שרים, מהם כמה שרים שלפחות בתואר שלהם יש יומרה של שרי-על, כמו שר-העל לתיאום כלכלי, ואין בה כל מסורת ואין גם כל שינוי בכיוון חיובי של תיאום חובה, אביא דוגמה אחת או שתיים, שאגב מתקשרות גם לאתוס הציוני שלך, הפרופסור יובל נאמן, ובמקרה זה גם לשלי.

ידוע לנו, בצורה חדר-משמעת, שאלפי צעירים ישראלים שוהים בניו-יורק ובמקומות אחרים, בוגרי כתיספר טכנולוגיים שונים, הנדסאים ואחרים, ובגלל מדיניות מסוימת של האוניברסיטאות ושל הטכניון בישראל הם אינם מסוגלים לסיים כאן תואר אקדמי כאן, שבו הקרדיט שלהם יובא בחשבון; הם מסוגלים לסיים מכונים כאלה בארצות-הברית. זה נושא שצריך בדיקה וצריך הכרעה לאומית, עם כל הקושי שלך כפרופסור וכנשיא אוניברסיטה לשעבר, ושלי כמורה באוניברסיטה, לבוא ולרבר מל במת הכנסת בשם תכנון לאומי וצורך ציוני בעולם שכולו טוב וכולו חופש אקדמי ונטייה מובהקת לבדלנות ולשיקולים שהם — אולי אומר — מתחום המדע הבסיסי והמחקר הבסיסי, לא היישובי. הייתי מצפה כאן, כמובן, לפעילות נמרצת, כיתור, זוהי הערה אחת, אני יכול להביא דוגמאות נוספות.

שולחנו — אנכי, הייתי רוצה להביע צער באוזני אדוני היושב־ראש, שהחוברות האלה בחלקן הגדול מוגשות לנו שעה קלה לפני הדיון. צריך לצאת מתוך הנחה שחלק מחברי הכנסת בכל זאת מחייסם ברצינות לעבודת המליאה ורוצה להתכונן לדיון, לפחות אלה הנמצאים כאן. לכן, הספקתי לעבור על החוברת רק באופן חטוף, ערכתי מיון ומצאתי שמתוך 14 הדגשות שלך — 8 קשורות ליהודה ולשומרון, לדמת־הגולן וכן הלאה וכן הלאה. אולי אחת מצטער שאין 10 הדגשות, זה לא משנה.

אולם, אדוני השר, פה יש לנו ויכוח קשה אתך. אתה מצהיר על כך בפרהסיא, קבל עם, בצורה מובהקת. אתה מגייס את משרדך המתפתח בשלב זה ורוחם אותו לכיוון פוליטי, שלגביו יש חילוקי דעות עמוקים בעם. בעניין זה אנו נחצים מאוד, אולי אפילו מעבר לזה. אנו לא נוכל לתמוך כך בעניין זה, וראי שלא לאורך כל הדרך.

יש גם בבית הזה וגם בקרב העם ציבור גדול, שחרף המודעות שלו לקשרים ההיסטוריים שלנו עם כל שטחי ארץ־ישראל וחרף המודעות שלו לזכויותינו ההיסטוריות לגבי שטחים אלה, הרי מתוך חשבון פוליטי ריאלי הוא מודע לכך שאנחנו נצטרך להתפשר, אם לא היום או מחר, לא מתוך זלזול בזכויות האלה אלא מתוך הריאליזם הפוליטי המובהק שליווה את ההיסטוריה הציונית. אני יורע שיש לי ויכוח אתך על כך, ואתה רומז על הדברים האלה גם בחוברת. אתה אומר כאן: זוהי הציונות. זה רק מראה לך, שקראתי את החוברת כולה. בעניין זה לא נוכל לתמוך כך. תודה רבה.

הי"ר מ' שחל:

תודה לחבר הכנסת שבח וייס.

ה. החלטות בדבר אישור הוראות:

בצומס קנייה על טובין (תיקון מס' 7), התשמ"ג — 1983

בצו תעריף המכס והפטור (תיקון מס' 12), התשמ"ג — 1983*

הצו השני הוא צו מס קנייה על טובין (תיקון מס' 7), התשמ"ג — 1983. צו זה עוסק באריחים, ויש בו שני תיקונים:

1. לפני כשנתיים הושמטה המלה "פסיפס" מהסעיף המתייחס לאריחים. מתוך הנחה שהמונח כולל את כל סוגי הציפויים לקיר או לרצפה שעברו תהליך שרפה, ובכלל זה פסיפס לסוגיו. לאחרונה קבע בית־המשפט כי פסיפס אינו אריח ואינו חייב במס. מאחר שלא היתה כוונה לפטור פסיפס מס ואין גם היגיון לפטור אותו, תוקן הצו על־ידי אזכור מפורש של פסיפס במטרה לחייבו כשיעור של 15% שחל עליו לפני התיקון.

2. אריחים כלתי מזוגים בצבע לכן היו חייבים במס כשיעור של 40% ותוספת מכסת אחוזים של 40% לעומת 70% על האחרים. התברר שלא היתה הצדקה להבחנה ועל־פי בדיקת השוק צריכה להיות תוספת מכסת אחוזים של 70%. כמו כן, היו בעיות ביצוע, מאחר שלא ניתן היה להבחין בין אריחים אלה לבין אחרים. לפיכך, נקבע שיעור תוספת מכסת אחוזים של 70% גם על אריחים אלה.

אדוני היושב־ראש, אני מבקש להביא את הצווים לאישור הכנסת.

יש נטייה מופרזת אצל חלק מן המערכת האקדמית, בהנהגתה בעיקר, למחקר בסיסי, וזה כמובן ביטוי לאינטלקט היהודי המובהק. מותר למדינה קטנה, הניצבת מול קשיים כלכליים רבים מאוד, הנאבקת במלחמת קיום כלכלית קבועה, לגרום לכך שהעולם האקדמי שלה יתגייס ביתר שאת למחקר היישומי והרלבנטי. במקומות שהדבר נעשה בהם מסתבר שגם המחקר הבסיסי אינו נפגע. אני רוצה להצביע על שתי דוגמאות:

דוגמה ראשונה היא המחקר בתחום החקלאות. שם, לאורך כל ההיסטוריה שלנו, היה שילוב בין השדה למעבדה, ואחרי מאה דורות של התנתקות מעבודת אדמה יצרנו במדינת ישראל אתוס חקלאי־מדעי מובהק, שאין לו אח ורע ככמה תחומים בעולם. כאן היה אקדמיס ציוני מובהק שהיו לו פירות גם בתחום הגשמת הציונות, ופירות מופלאים בתחום המדע.

דוגמה צנועה יותר, אבל טרייה מאוד, שהיא סימן שעל־ידי עבודה נמרצת אפשר לשלר, היא מה שנעשה בחיפה במסגרת שיתוף הפעולה בין הטכניון לתעשיות עתירות המדע: ובאופן עוד יותר קונקרטי — הפקולטה לרפואה, שבאופן מסורתי היתה סמוכה לא טכניון אלא לאוניברסיטאות. שם הוצמדה הפקולטה לטכניון והיתה האצה רבה מאוד של המחקר השימושי לצורכי רפואה, הדבר מניב פירות, וכבר היום הם לא רק רנטגיליים מבחינה כלכלית, אלא מביאים גאויה רבה מאוד למדע הישראלי בפיתוח מכשירים רפואיים. ברשותך, אסחפך בעצת האלה. אני מקווה שאני קולע גם למטרות שלך.

התחלתי בהערה פוליטית ואני רוצה לסיים בהערה פוליטית. אתה לא רק שר המדע והפיתוח, אתה שר בממשלת ישראל, נציג התחיה. בחוברת שהצגת לפנינו והנחת על

הי"ר מ' שחל:

חברי הכנסת, אנו נעבור עתה לסעיף הבא בסדר־היום: החלטה בדבר אישור הוראות: בצומס קנייה על טובין (תיקון מס' 7), התשמ"ג — 1983, ובצו תעריף המכס והפטור (תיקון מס' 12), התשמ"ג — 1983.

את הצווים יביא חבר הכנסת אליעזר אבטבי, בבקשה.

אליעזר אבטבי (בשם ועדת הכספים):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד בזה להביא את שני הצווים לאישור הכנסת:

צו תעריף המכס והפטור (תיקון מס' 12), התשמ"ג — 1983. צו זה מעדכן שיעורי מכס קצובים, לפי שער חליפין של 44 שקל לדולר אחד. התוספת לשיעורי המכס הקצובים היא בגובה של 20% משיעורי המכס הקיימים. העדכון הקודם נעשה ביום 28 בפברואר 1983, כאשר שער הבסיס לעדכון היה 37 שקל לדולר. לגבי שיעורי המכס הקצובים על 90 פריטים שמקורם בארצות הקהיליה האירופית, התוספת לשיעורים הקצובים היא נמוכה יותר ולעיתים גם איננה כלל, זה — במסגרת ביצוע ההסכם שקיים בין ישראל לבין ארצות הקהיליה של השוק האירופי המשותף.

הצלולים. אני מצטער לומר שזה הפך להיות אופנה, שאיש איננו באולם. ספסלים רבים נשארים ריקים.

שר התקשורת מ' צפורי:
אדוני היושב-ראש, יש גם סדר-יום, ובו כתוב שיהיה דיון על סקירת שר המדע והפיתוח והוקצו לו שעותיים. עדיין לא עברו שעותיים, ואלה חרגלים מכווערים.

היו"ר מ' שחל:
של מי, אדוני שר התקשורת?

שר התקשורת מ' צפורי:
אינני יודע של מי.

היו"ר מ' שחל:
אם כך, אני מבקש שתתנצל. אני רוצה לומר לך: חבר הכנסת אבטבי ביקש ואמר, שקבע עם מזכירות הכנסת ועם יושב-ראש הכנסת שיקדמו את הסעיף הזה של הצווים. אני מבקש ממך, לפני שאחה אומר דברים כאלה — אולי כך נהוג במקום אחר, אינני רוצה לומר היכן, אבל כאן מעל הבמה הזאת אני מציע שתבדקו את הדברים, לפני שאחם אומרים זה על זה ועל יושב-ראש הישיבה דברים כאלה. זה מקובל בממשלה — זה לא יכול להיות מקובל כאן.

שר התקשורת מ' צפורי:
אדוני, זה מקובל אצלך.

היו"ר מ' שחל:
אני מצטער. אני מבקש לבדוק לפני שאומרים דברים. היית צריך להיות כאן ולשמע את חבר הכנסת אבטבי.

שר התקשורת מ' צפורי:
אתה יכול להצטער, אתה צריך גם ללמוד לדבר — — —

יחזקאל זכאי (המערך):
אדוני השר, ממתי אתה מנהל את סידור העבודה של הכנסת?

שר התקשורת מ' צפורי:
אדוני, יש לוח ועל הלוח כתוב מהו סדר-היום. אתם יכולים לשנות זאת אם אתם רוצים, אבל יש לוח, ועל הלוח כתובים הדברים.

יחזקאל זכאי (המערך):
אבל ביקשו ממזכירות הכנסת.

שר התקשורת מ' צפורי:
אבל איש לא נביא.

ו. סקירת שר המדע והפיתוח על פעולות משרדו (המשך הדיון)

פרמנטרי. אם היה צפוי שתהיה בעיה של הצבעה, היינו עושים "גיוס". אבל אני יודע שחברי ועדת הכספים, לפחות, היו צריכים להצביע בעד, כי בוועדת הכספים הצביעו בעד.

שר התקשורת מ' צפורי:
זה נהוג — — —

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
חבר הכנסת שטרית, אתה לא צריך להתפלל על שום דבר.

יחזקאל זכאי (המערך):
בוקר טוב.

היו"ר מ' שחל:
חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה.

מי בעד אישור צו מס קנייה על טובין (תיקון מס' 7).
התשמ"ג — 1983, ימים את ידו.

ה צ ב ע

קריאה:

— — —
משה שחל (המערך):
נצביע עוד פעם אחת.

חברי הכנסת, מי בעד אישור צו מס קנייה על טובין (תיקון מס' 7). התשמ"ג — 1983, ימים את ידו.

ה צ ב ע

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו מס קנייה על טובין (תיקון מס' 7). התשמ"ג — 1983, לא נתקבלה.

היו"ר מ' שחל:
אנו עוברים להצבעה על הצו הבא: צו תעריף המכס והפטור (תיקון מס' 12). התשמ"ג — 1983, מי לאישור הצו, ימים ידו.

ה צ ב ע

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור (תיקון מס' 12). התשמ"ג — 1983, לא נתקבלה.

אמל נסראלדין (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, לא היה צלצול.

היו"ר מ' שחל:
חבר הכנסת אמל נסראלדין, אנן אציע שכל חברי הכנסת ילכו לבדיקת אוזניים. אני קובע שהצו לא נתקבל. ושוב, בקשר לצלצול, אני אציע ואני מבקש: חברי הכנסת שרוצים לבדוק את אוזניהם, יוכלו לעשות זאת ולבדוק את שמיעתם. היה צלצול. אני מצטער — שני הצווים לא אושרו.

חבר הכנסת אמל נסראלדין, אני רוצה לומר לך דבר נוסף: אני חושב שחברי הכנסת מכל הסיעות, בלי יוצא מן הכלל, צריכים לשבת באולם המליאה ולא לבוא הנה רק עלי-פי

היו"ר מ' שחל:
אנו חוזרים להמשך הדיון על סקירת שר המדע והפיתוח על פעולות משרדו. רשות הדיבור לחבר הכנסת מאיר שטרית, ואחריו — לחבר הכנסת אמרי רון.

מאיר שטרית (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ראשית, אני מעיד שהיה צלצול. ישבתי במשך כל הדיון ושמעתי שהיה צלצול. אבל עם זאת, אני מחפלא על חברינו בוועדת הכספים מסיעת המערך. ועדת הכספים הצביעה על זה פה אחד, ואינני מבין מה פתאום שינתם את דעתכם במליאה. לדעתי, זה לא יאה וגם לא

הדוח האחרון שהוגש לחברי ועדת החינוך והתרבות, חל קיצוץ של 43% בתקציבים המיועדים למחקר בסיסי באוניברסיטאות, ובעיני זה סימפטום מדאיג. אני יודע שמערכת החינוך אינה בתחום אחריותו של שר המדע והפיתוח, אבל עם זאת, אני סבור ששר המדע והפיתוח צריך לעמוד כשער ולהתריע לגבי העתיד. ואם צריך, אפילו להתערב על-מנת להבטיח את דור העתיד, את פיתוח המדע בעתיד. בעניין זה אין לחכות, לדעתי, עד שמגיעים למצב, כמו המצב שהגענו אליו כיום — מחסור באלפי טכנאים ומהנדסים במערכת הקיימת, קושי רב מאוד לאתר מורים לבתי-הספר התיכוניים במקצועות המחשב, האלקטרוניקה והמדע. אני מציע להמתין למצב כמו זה השורר היום, שבו קשה לאוניברסיטאות עצמן לגייס סגל בתחומי המדע. אני חושב שצריך להתערב בשלב הרבה יותר מוקדם, להיינו בבתי-הספר היסודיים, בגני-הילדים, לדעתי, הסכומים הדרושים להתערבות כזאת, כדי ליצור את הגירוי הראשוני ואת הדחיפה הראשונית אצל תלמידים בכיוון המדע — אינם גדולים גם מבחינה תקציבית.

בשיטות החינוך הקונבנציונליות המקובלות אין, לדאבוני, אבחון של התלמידים החזקים בתחומים המתמטיים-המדעיים, ואם אין אבחון, ודאי שאין גם טיפול. לדעתי, יש פתרונות למסגרת זאת. מי כן פונה לחגבור מדעי? אלה שפונים לכך מיומנת, או שהוריהם מודעים לכשרונם ודוחפים אותם לחוגים לנוער שוחר מדע בקיץ, למכון ויצמן ולכור האטומי, למשל, אצלנו בחבל שורק. אבל בכך לא די. יש אוכלוסייה גדולה מאוד של תלמידים שאינה מגיעה כלל לידי ביטוי. אין אפשר לטפל בילד בתחום המדעי אם איננו יודעים שהוא חזק בתחום זה? וכאשר אנחנו יודעים — אני מעיר שהיום אין הכלים לטפל בו. העלות של טיפול פרטני באותם ילדים בעלי יכולת או רמת משכל גבוהה או נטיות בתחום המתמטי-המדעי גבוהה ביותר, והמערכת הקיימת אינה נוחתת חשובה.

אני רוצה להעיר הערה דווקא לאור הפיתוח שנעשה לאחרונה במערכת החינוך: הכנסת מחשבים לתוך בתי-הספר לצורך חרגול התלמידים בחשבון. כבר יש מחשבים בלשון ובאנגלית, אך זו עדיין טיפה בים, וצריך להחזיר את זה בצורה הרבה יותר יסודית למערכת החינוך. כיוון שהמחשב הוא חלק אינטגרלי מחיינו כיום, ובוודאי בעתיד, אף שאמרתי בתחילת דברי שאין זה מתפקידו של שר המדע והפיתוח לטפל במערכת החינוך, אני סבור שמתפקידו להתריע על כך, להגביר את המודעות לכך ואולי אפילו לבנות מודל כזה ביישוב אחד או שני יישובים, כדי להראות שאפשר לבנות את המערכת בצורה אחרת ולהכניס את האלמנט המדעי, העלות, גם כמסגרת התקציבים של משרד המדע והפיתוח, אינה גבוהה כמוזכר, לדעתי.

הנקודה הנוספת שאליה אני מבקש להתייחס היא עניין ההתאמה בין האקדמיה לבין השדה, בעיקר בתחום התעשייה. בניגוד לתחום החקלאי, שבו יש מסר כמעט ישיר בין הצד המחקרי לבין היישום בשדה, אני חושש שבתחום התעשייתי אין די קשר וזיקה בין הצד המחקרי לבין הצד היישומי. מצד אחד, אחת מוצא לפעמים חוקרים באוניברסיטאות, העוסקים במחקרים מתקדמים ביותר בתחומים תעשייתיים, ומצד אחר אתה מוצא עדיין, באותם תחומים, פיגור עמוק מאוד בצד התעשייתי הן בצידו, הן בשיטות והן בתהליכי העיבוד. אני סבור שצריך למצוא את חולליה הביניים, כפי שיש בחקלאות, בחקלאות קוראים לכך: חוות ניסיוניות ומכונים ניסיוניים וכן הלאה, צריך למצוא את חולליה הביניים, שתאפשר לקשר בין

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
בוקר אור. אתה חבר ועדת הכספים. הכוונה היא גם אליך.

יחזקאל זכאי (המערך):
אולי תעשה קודם כול סידור אצלך, לפני שאתה מטיף מוסר לאחרים?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
אינני מטיף לך מוסר.

יחזקאל זכאי (המערך):
תראו קודם כול שחברים שלך יבואו לוועדת הכספים.

מאיר שטרית (הליכוד):
אני רוצה לעבור לסדר-היום. שמחתי לשמוע את הסקירה

— — —
קראות:
— — —

היור"ר מ' שחל:
חברי הכנסת, אני מבקש לאפשר לחבר הכנסת שטרית לדבר.

מאיר שטרית (הליכוד):
חבר הכנסת זכאי, אני עובר לסדר-היום. אני שמחתי לשמוע את הסקירה של שר המדע והפיתוח.

יחזקאל זכאי (המערך):
אתה קיבלת נויפה על כך שאינך משתתף כישיבות ועדת הכספים.

היור"ר מ' שחל:
חברי הכנסת, חבר הכנסת זכאי.

מאיר שטרית (הליכוד):
פיו של כל אחד הוא רק באחריותו האישית.

יחזקאל זכאי (המערך):
זו לא בעיה אישית.

מאיר שטרית (הליכוד):
אמרתי: פיו של כל אחד הוא רק באחריותו האישית.

אני רוצה לעבור לסדר-היום. שמחתי לשמוע את סקירתו של שר המדע והפיתוח, הפרופסור נאמן. אני רוצה לומר, שלדעתי, קיומו של המשרד איננו רק צורך, אלא זה הוא צורך חיוני מדרגה ראשונה למדינת ישראל. בתקופה שבה המדע והפיתוח הם חלק חיוני בחיינו היומיומיים בבית ובכל אתר ואחר, בבתי-הספר, במערכת החינוך, בתעשייה, לדעתי, הם גורם מכריע בתחרות הכלכלית בינינו לבין ארצות אחרות. מדינת ישראל הצטיינה באמת בתחומים רבים ורשמה לעצמה התקלאי. הן בכמה תחומים תעשייתיים והן בכמה תחומים במחקר מדעי טהור. דומני שהנתונים מדברים בעד עצמם.

עליתי בכל זאת להתייחס לסקירה מעל הרוכן מכיוון, שלדעתי, על אף הישג זה, שהוא אולי תולדה של השקעה בעבר, יש חשש שנעמוד בעתיד בפני בעיה של נסיגה מבחינה מקומה של מדינת ישראל בקהילייה המדעית. למשל, העובדה שיש נסיגה במספר הסטודנטים הלומדים כיום במדעי הטבע והטכנולוגיה במסודות ההשכלה הגבוהה היא בעיני סימפטום שכדאי לתת עליו את הדעת.

עובדה היא, שבתקציב המוצע להשכלה גבוהה, על-פי

אנו מדברים על אנרגיה גרעינית ועל היתוך גרעיני — השיטה המתקדמת ביותר בניסיונות להפקת אנרגיה — עדיין אין מכשיר טלפון לכל אזרח.

יכול להיות שצריך לקבוע את סדר העדיפויות הלאומי בצורה שונה ולעשות העברה בין המשרדים — פעם אחת להקפיא נושא אחד ופעם אחת להקפיא נושא אחר, ככל שדרוש בתוך המדינה. אינני יודע היום עד כמה המשרד מסוגל לעשות זאת. אם לא — אני חושב שלפחות כדאי להקדיש מחשבה זו לעניין. תודה רבה.

היו"ר מ' שחל:
תודה.

שר התקשורת מ' צפורי:
אפשר להעיר הערה?

היו"ר מ' שחל:
בבקשה. אדוני השר.

שר התקשורת מ' צפורי:
א. אני רוצה להתנצל על התבטאותי קודם.

ב. אני רוצה להעיר: זכותו של חבר הכנסת לדעת לוח זמנים של סדר דיונים, ובהתאם לכך לקבוע היכן הוא יישב. אם על לוח סדר-היום כתוב: שאלחות, ואחר כך סקירת שר המדע והפיתוח על פעולות משרדו ולאחר מכן דיון — כל חבר כנסת יכול לבחור לעצמו משהו. יש אפשרות — אם לא מדפיסים מחדש — לתקן את סדר-היום על הלוח. סדר-היום על הלוח לא תוקן. אחרת, מחטיאים את חברי הכנסת.

היו"ר מ' שחל:

אדוני שר התקשורת, קודם כול, אני מקבל בברכה את דברייך ואת הנהוג שהצעת. בהחלט, אעלה את דברייך בפני יושב-ראש הכנסת: שאם פורסם סדר-היום, שלא תהיה סטייה ממנו, אבל כאשר נאמר לי על-ידי חבר הכנסת אבטחי ששוכס אתו — —

שר התקשורת מ' צפורי:
קיבלתי, אבל הערתי הערה.

היו"ר מ' שחל:
אני מקבל את הערתך.

אני רוצה להעיר הערה כללית — לא לעניין שקרה היום. אני מביע צער שאין חברי הכנסת — ואני אומר מניסיוני כחבר הכנסת בשנים הראשונות: אני נהגתי לשבת על הספסל במשך כל הזמן או רוב הזמן. קורה, לצערי הרב, לאחרונה, שאנחנו פותחים ומסיימים ישיבות כאשר רוב הבית איננו מאוכלס. חברי הכנסת אינם כאים.

אני אעביר את ההערה שלך ליושב-ראש הכנסת.

2. הודעות יושב-ראש ועדת הכנסת

ביוני 1983, להטיל על ועדת הכנסת לקבוע את הוועדה שתדון בהצעות לסדר-היום דלהלן:

1. הצעה לסדר-היום של חבר הכנסת תופיק זיאר בנושא: "מינוע העברתן של 17 משפחות משבט אל-עזומה מאדמתו".
ועדת הכנסת, בישיבתה מיום כ"ו בסיוון התשמ"ג, 7 ביוני 1983, החליטה להעביר את הדיון בהצעה הנ"ל לוועדת הפנים ואיכות הסביבה.

האקדמיה לבין התעשייה. כדי ליישם במהירות האפשרית את מה שנלמד באקדמיה בתחום התעשייתי.

הדבר האחרון, שלדעתי, כדאי לתת גם עליו את הדעת. הוא עידוד של התעשיינים להשקיע במחקר ובפיתוח. אני יודע שקיים עידוד כזה באמצעות משרד התעשייה והמסחר. אני חושב שהעידוד איננו מספיק. ייתכן שהשיטה צריכה להיות — ולאחרונה דנו באחד הנושאים האלה בוועדת הכספים — המשך של הכיוון הזה. דהיינו להכיר בהוצאה של מפעל לצורך מחקר ופיתוח עד גג מסוים ולהגדיל את הגג, כדי לעודד מפעלים להשקיע בתחום המחקר והפיתוח. מאחר שחסר הקשר הזה בין האקדמיה לבין התעשייה, הרי אם נותנים את הכלים המתאימים לתעשייה, לפעמים התעשיינים עצמם מסוגלים לגייס אליהם מדינות לחקור אצלם, והם, כמובן, יישמו את זה הלכה למעשה.

אני מעיר, גם כראש רשות, שקשה מאוד למצוא מורים ומדריכים בתחומי המדע והטכנולוגיה לבתי-הספר התיכוניים. כיום זו משימה כמעט בלתי אפשרית למצוא מורים בתחומים האלה, ואם מוצאים מורה, נאלצים תמיד להתפשר עם אחד מהשניים: או תנאים שהם בלתי הגיוניים לחלוטין או רמה פחות טובה. אני חושב שאולי צריכים לתת דחיפה או עידוד למדענים מהאקדמיה, מהאוניברסיטאות, המחקרים כיום את הסגל האקדמי, לצאת לבתי-ספר תיכוניים ולתרום איקס שעות הדרכה. כל אחד בתחומו. זו תהיה תרומה עצומה, כי אם "מפספסים" את הדור של בתי-הספר התיכון, גם לא יגיעו סטודנטים לאוניברסיטה בתחומים האלה. לכן אין זה פלא שמספר הסטודנטים בתחומים של מדעי הרוח והחברה גדל מאוד, ולעומת זאת בתחום מדעי הטכנולוגיה והטבע, שהם קשים יותר ומחייבים הרבה יותר השקעה, המספר הולך וקטן.

נקודה אחרונה שבעטייה אני רוצה להתייחס לסקירה היא הנושא של הפיתוח. חלק מהשם של המשרד הוא: מדע, וחלק: פיתוח. במעמדו של המשרד כיום, גם עם המועצה הלאומית למחקר ופיתוח, קשה לי לראות את מידת השפעתו של המשרד על תוכניות או אל האסטרטגיה של הפיתוח במדינת ישראל. אינני רואה — אלא אם כן השר יאמר אחרת — עד כמה שר המדע והפיתוח יכול לקבוע היום סדר עדיפויות לאומי בתחומי הפיתוח במדינת ישראל, ולקבוע האם אנחנו מפתחים היום בסדר העדיפות הנכון. אני יודע איך בנוי תקציב המדינה כיום ואיך הוא מחולק למשרדים ואני מבין בהחלט שכל שר או כל משרד בתחומו רוצה לטפל בתקציבו ולהיות אחראי לו. יכול להיות שכדאי לשקול הצעה שאותם חלקים בתקציב המיועדים למחקר ולפיתוח יידונו בדיון כולל יותר ומקיף יותר. עם קביעת סדר עדיפויות לאומי, ייתכן שהדבר, למשל, כי שנה אחת לא נפתח מערכת א', אבל באותה שנה ניתן עדיפות למערכת ב', למשל, לא מקובל עלי שבמדינת ישראל של שנת 1983, כאשר

היו"ר מ' שחל:

הודעות ליושב-ראש ועדת הכנסת.

איתן לבני (יו"ר ועדת הכנסת):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ברצוני למסור לכנסת את ההודעות האלה:

א. הכנסת החליטה, בישיבתה מיום כ"ו בסיוון התשמ"ג, 1.

הכנסת, בישיבתה היום, החליטה להעביר את הדיון בהצעה הנ"ל לוועדת הפנים ואיכות הסביבה.

ג. הכנסת החליטה בישיבתה מיום כ"ב בסיוון התשמ"ג, 8 ביוני 1983, להעביר לוועדה משותפת של ועדת החינוך והתרבות ושל ועדת הכספים את ההצעה לסדר־היום בנושא: "צמצום התקציבים להשכלה גבוהה" מאת חבר הכנסת יהודה חשאי. ועדת הכנסת בישיבתה היום, ג' בתמוז התשמ"ג, 14 ביוני 1983, החליטה שהוועדה הנ"ל תמנה 10 חברים, 5 חברים מכל ועדה, בראשות חבר ועדת הכספים.

היור"מ שחל:

תודה ליושב־ראש ועדת הכנסת.

2. הצעה לסדר־היום של חבר הכנסת יצחק זייגר בנושא: "ביקורת מבקר המדינה על קופת הפנסיה של ההסתדרות". ועדת הכנסת בישיבתה מיום כ"ו בסיוון התשמ"ג, 7 ביוני 1983, החליטה להעביר את הדיון בהצעה הנ"ל לוועדה לענייני ביקורת המדינה.

ב. הכנסת החליטה, בישיבתה מיום כ"ח בסיוון התשמ"ג, 6 ביוני 1983, להטיל על ועדת הכנסת לקבוע את הוועדה שתדון בהצעה לסדר־היום של חבר הכנסת יצחק זייגר בנושא: "צמצום המעצרים להקלת הצפיפות בבת־המעצר". ועדת

ח. סקירת שר המדע והפיתוח על פעולות משרדו

(המשך הדיון)

כבר פורסם בעיתונות, שביוני 1982, הוגשו המסקנות וההמלצות של ועדת חורב בנושא הכורים הגרעיניים. נאמר בהן חידושים מעטים, שבישראל אין מקום לתעשיית כורים כחול־לבן. אין מקום להקים כור לצורכי ייצור חשמל גרעיני. חשמל מאנרגיה גרעינית הוא כידוע הרבה יותר זול לא רק מחשמל שמוצר ממזוט, אלא גם חשמל שמוצר מפחם. אבל ניתן להקים כורים גרעיניים כאלה רק כיבוא מיצרנים שונים בעולם. אולם יש תנאים פוליטיים לא נוחים: ישראל מדורגת כרשימה לא סימפטית של מדינות והיא, כידוע, אינה תתמונה על האמנה לאי־הפצת נשק גרעיני, וכן מאז ההפצצה של הכור בעירק אנתנו מסווגים כרשימה שתורה עוד יותר.

כל הדברים הללו ידועים. הסיכוי להקים בישראל כורים גרעיניים לצורכי חשמל — שהוא סיכוי חשוב — ולייצר חשמל זול הרבה יותר מהחשמל המיוצר היום בישראל, הוא סיכוי שחלוי במתניות של ממשלת ישראל, במתניות של הקו המדיני. אין לזה שום קשר עם הקמת קריית מדע באריאל, לדוגמה, או עם הפצצת כורים. או עם חוכניות שהן חד־צדדיות, ואדבר עליהן לאחר מכן, בקשר לתעלת הימים.

הקמת כורים "כחול־לבן" תעלה לנו, בסדרי גודל של מיליארדי דולרים. שר המדע, בתקציב של 8 מיליוני דולרים בלבד, לוחץ להרפתקאות של מיליארדי דולרים, שמדינת ישראל יכלה לעשות בהם פיתוח אמיתי של התעשייה, החקלאות, פיתוח הנגב וכדומה. 4 מיליארדי דולרים, להערכתי, הם הסכום הכולל שישלם ישראל מחכונות להשקיע על־פי חוכניותיו ההרפתקניות, של השר יובל נאמן ושל השר יצחק מודעי; שניהם יחד, לוחצים על הממשלה להגשים את שתי החוכניות המתפרקות הללו.

אני חושב שאין שחר — וועדת חורב צדקה בקביעתה — להקים כורים "כחול־לבן" בישראל. אין אפשרות לייצא מישראל, כפי שצופת מייצאת וכפי שמדינות אחרות מייצאות, אפשר להשקיע הרבה מאוד כסף ולקבל חשמל יקר מאוד. אין שום סיבה שישלם תחילת לעשות זאת, בדיקת כפי שאין שום סיבה שישלם תחילת היום, עם סדר העדיפויות שלה, לבנות חלליות.

הדבר השני שברצוני לדבר עליו הוא נושא תעלת הימים. התפרסמו היום ככלי התקשורת, לאחר שעברו כמה ימים מאז השר מודעי התנפל בצורה חסרת שחר וכדברי בלע על דברים שאמרתיו בקשר לצורת התכנון של תעלת הימים, דבריהם של

היור"מ שחל:

אנו ממשיכים בדיון. רשות הדיבור לחבר הכנסת אמרי רון. ואחריו — לחבר הכנסת דב בן־מאיר.

אמרי רון (המעריך):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני מודה שלא השתכנעתי בצורך בקיומו של משרד המדע, אבל השתכנעתי מאוד בצורך לבטל אותו. מהבחינה הממלכתית, הפונקציונלית הטהורה, אין צורך במשרד מדע. 35 שנה התקיימה המדינה עם מועצה להשכלה גבוהה ועם גופי מדע ופיתוח למיניהם במשרד הביטחון, החקלאות, התעשייה, ישראל הגיעה להישגים יוצאים מן הכלל, המתוארים אף בחוכרת שהונחה על שולחן חברי הכנסת.

שר התקשורת מ' צפורי:

בעבר היה משרד פיתוח.

אמרי רון (המעריך):

לפי הערכתי, הנושא הזה איננו מצדיק הקמת משרד חדש. כבר העיר מי שהעיר לפני — והעירו רבים — שיותר מצורך ממלכתי שעמד מאחורי הקמת המשרד — עמד צורך קואליציוני, ברור שזו היתה הסיבה העיקרית. לכן אינני מתייחס לכל הפונקציות ולכל התפקידים שהועלו פה על־ידי השר ועל־ידי כמה דוברים הקשורים בתפקידיו הפונקציונליים של משרד המדע.

אני חושב שיש ניסיון עשיר במדינת ישראל לגבי קריות מדע, ולאו דווקא מזהיר ביותר. יש ניסיון לגבי מה שקשור עם מחקרים והשכלה גבוהה, ולרוב, כשהמחקרים יזומים מלמטה, הם מוצלחים יותר מכשהם נכפים מלמעלה; שכן אז הם נשארים כבסים לעבודות אקדמיות בלבד, וקשה מאוד ליישם.

לכן, אעבור לדבר שבעיני הוא החשוב ביותר, והוא הסכנה בקיומו של המשרד הזה. העיר שר התקשורת מרדכי צפורי, שכבר בעבר היה משרד פיתוח, הטענה שלי היא, שכאשר קיצוניות נצית חריפה מתחכרת למושג "מדע" — היא מסוכנת ביותר.

אני רוצה להדגים זאת בשני נושאים ששר המדע, יובל נאמן, דוחף לביצועם, ולהערכתי, הם יביאו לאסון מדיני וכלכלי למדינת ישראל, בצורה שבה הוא מנסה ליישם: האחד הוא נושא הכורים הגרעיניים "כחול־לבן"; והאחר — תעלת הימים.

אני מכין שהשר נאמן והשר מודעי וחברי כנסת רבים — לדעת, רבים מדי בבית הזה — מתייחסים ליהודה ולשומרון כאל חלק בלתי נפרד ממדינת ישראל, אבל לא שמעתי מעולם ששר כלשהו בממשלת ישראל מתייחס לשטח ירדני או לחצי ים-המלח הירדני כאילו היו שטח של ישראל. בתוכנית תעלת הימים מתחשבים בכל שטח ההתאדות של ים-המלח כאילו היה שטח של ישראל. מה נעשה אם ירדן תעשה תוכנית על המחצית שלה של ים-המלח, וגם היא תזרים מים? ים-המלח, כידוע, הוא המקום הנמוך ביותר בעולם, אין פקק ב"כור" הזה, שניתן להוציאו ולהזרים את המים למקום יותר נמוך. אין מקום יותר נמוך, מה נעשה אם ירדן תזרים מים מתעלה שלה? הרי כולנו יודעים שיש לה תוכנית כזו, היא תוכנית על-ידי חברה אמריקנית בשם "האדוזה", שהיא חברה בגודל של תה"ל — הנכון המים לישראל. אם הם יגשימו את שלב א' של התוכנית ויזרימו קוב מים על כל קוב שלנו או חצי קוב על כל קוב שלנו, מה נעשה עם ה"פיל הלכן" שהשקענו בו מיליארד וחצי דולרים? מה נעשה עם המתיחות שאנחנו נכנסים אליה כראש צלול? לפי אותה תשובה שהזכרתי, תשובתו של השר נאמן הם יעשו כך, יעשו תעלה, אנו יכנסו למתיחות ביטחונית ואולי מלחמתית. זאת תשובה חמורה מאוד.

חברי הכנסת, אני חושב שצריך להשקיע עוד הרבה מחשבה איך לעשות את הפרויקט הזה של תעלת הימים, כתכנון אזורי משותף. אני מאוהב דווקא בתוואי כזה או כזה, מצדי שיעשו את זה מעקבה ליס-סוף, לאו דווקא תעלה צפונית, אבל שיעשו פרויקט משותף; אז אפשר יהיה לקבל הלוואות נוחות, אז אפשר יהיה לקבל מענקים מהבנק העולמי. היום ישראל, כאשר היא מדורגת ברשימת המדינות המטרופול, איננה מסוגלת לקבל מענקים כאלה, זה ברור, אבל בתוכנית שתפעל לקראת שלום אפשר לקבל מענקים והלוואות טובות, ואז ניתן לבצע וליישם את חזון הרצל, לא בצורה הזאת, שאנחנו הולכים אליה כראש צלול.

ואל נא תחשבו, חברי הכנסת, שאני מדבר על דבר היפותטי. את פרויקט תעלת הימים ניתן לרווחת כרוך אחד, שום דבר לא יקרה, מפעלי ים-המלח יכולים לחיות בלי המים מהים התיכון עוד עשרים וחמש שנה. אבל הדבר החמור הוא, שמנימוקים של יוקרה פוליטית כזאת או כזאת, שתחילתו כבר בטקס הפנטסטי הזה לפני הבחירות בהר"איר — קראו לו בשם מה "הר בני-יאיר", על שם מתאבדי מצדה ולא על שם איש יגור, איש הצנחנים, הסיירת, שנהרג מהמארב, בהזמנות היה כתוב: "אתם מחזמים להר בני-יאיר" — הביאו אנשי בונדס, עשו טקס אדיר, הנה הנה הולכים לבנות תעלה, עוד לא התחילו את התכנון, עוד לא הקימו את החברה וכבר עושים "פומפה" מהעניין, ועכשיו ממשיכים עם ה"פומפה" הזאת לקראת הבחירות הבאות, שום דבר אחר לא עומד מאחורי העסק הזה.

יחזקאל זכאי (המערך):

כבר חתמו על כל הסדרים, אפילו המספריים כבר קהו. אילו סדרים יחתכו?

אמרי רון (המערך):

אני רוצה לשאול שאלה פשוטה: כאשר יש לחברה תוכנית והיא הפיצה אותה בחוברת — וכולנו ראינו את החוברת, כתוב שם: "כניסה לנתיב קריטי של תכנון מפורט והקמה", עם המלצה של ועדת ההיגוי בראשותו של יובל נאמן ושל דירקטוריון, והכול בשלושה ימים: מ' 21 בינואר עד 24 בינואר,

שלושה פרופסורים, שמונו על-ידי החברה לחקור את ההשפעות הכימיות של ערבוב מי הים התיכון ומי ים-המלח, והם טוענים טענה קשה מאוד כלפי החברה. אני אצטט בקצרה בלבד. הפרופסורים שמואל בן-יעקב, אמיתי כ"ץ, איתן שש ואורי וייצבורג אומרים שלא תועבר אליהם כלל הדות בנושא הגבס והמסקנות וההמלצות מדות ההתכנות בינואר, שהגוש למקבלי ההחלטות, וכיניהם ועדת ההיגוי בראשותו של יובל נאמן. לא רק שלא הגוש להם הדוח, אלא הם אומרים שהדוח הזה הוא מסולף, הם אומרים שהמסקנות שכתובות בדוח לא זו בלבד שאינן נובעות מהדוח שלהם, אלא מה שהם אומרים בדוח שלהם אינו מופיע כלל בדוח של החברה. הם רואים בהתפתחות הזאת התפתחות חמורה מאוד, הם תובעים הבהרות מהחברה, וכקיצור הם ממורמרים מאוד על שמה שנאמר הוא ההיפך ממה שהם המליצו.

רבתי חברי הכנסת, כל מה שאני מצטט כאן הוא טוב רק כדי להוכיח מי שקרן. בוויכוח ביני לבין השר מודעי: לא יותר מזה, כי אני חושב שבסופו של דבר ישראל תתגבר על בעיית הגבס. החשוב הוא שבשלב של קבלת ההחלטות בינואר 1983, לפני חצי שנה, הגוש דוח מגמתי כדי להחליט על כיצוד בכל מחיר, למרות רמת אירודאות גדולה מאוד באותו זמן.

הדוגמה השנייה היא מפעלי ים-המלח. מופיע מנכ"ל מפעלי ים-המלח ואומר שתעלה תגרום לנו, בתוואי הנוכחי, בתוכנית הנוכחית, נזק של 240 מיליון דולר. נניח שהוא קצת מגזים, נניח שהנזק יהיה רק 200 מיליון דולר, אולי 150 דולר; באיזו זכות דוח ההתכנות, שהגוש על-ידי החברה ועבר אישור של ועדת ההיגוי בראשותו של יובל נאמן, היום שר המדע, לא כלל את ההפסד הזה בתחשיב? איך הוא הגוש לכנסת? איך הוא הגוש לממשלה? איך הוא הגוש לראש הממשלה, בלי אותו הפסד צפוי? הכול — מפני שבשלב ההחלטות לא עירבו את מפעלי-ים המלח ולא ואת חברת החשמל, וכסופו של דבר, הרי היא צריכה לרכוש את החשמל או לרכוש את הבעלות על תעלת הימים. לא עירבו אותה כלל בתכנון התעלות החשמליות. היתואר דבר כזה? היום אומר מנכ"ל החברה בתשובה על כל השאלות האלה, כי מה שהגוש בינואר, היה רק טיטה, זה, אני מודה, דבר מאוד מאוד מעניין וגם מגוחך, רבתי חברי הכנסת, על הדוח הזה לא היה כתוב "טיטה", לא כשהגוש למקבלי ההחלטות בינואר, לא כשהגוש לחברי הכנסת, לא כשהגוש לממשלה, לא כשהגוש לראש הממשלה ולא לשום גורם ממלכתי או ציבורי, לא כתוב עליו "טיטה", נוסף על כך, אני שואל: נניח שזאת טיטה; אם כן, מדוע פוטרה ועדת ההיגוי? מדוע פוטרו הוועדות המקצועיות והכלכליות הקשורות בוועדת ההיגוי? או שהתכנון נגמר או שהוא לא נגמר, ואם אני קורא מכתב של השר מודעי לשר נאמן מ' באפריל, שבו הוא בעצם מפטר את ועדת ההיגוי, וכו' הוא אומר שבעצם הטיפול בתכנון נגמר — אני חושב שאין יתרון מהמתכנת הזה, כדי להרגיש שמי שדחף להתחלת כיצוד התעלה ודוחף זאת היום, בעצם טען אז שהתכנון נגמר. אבל מה, היות שהסתבר בדוח ההתכנות שהפרויקט אינו כדאי — ועל-פי מה שהגוש הוא אינו כדאי — מנסים לייפות אותו בצבעים ורודים, אם כן, אף שבישראל צריך לחשב מחיר הון שולי של 10% לפחות, הם מחשבים 6% או 8%, וגם כך זה נראה לא כדאי. יש גם עניין פוליטי בתוך זה, וכינתים, אין שום תשובה עליו כלל.

יש לי תשובה אחת של השר נאמן ב"גלגול הקודם", באחת מוועדות הכנסת שעסקה בתעלת הימים, והיא תשובה חמורה מאוד, זה קשור לשאלה מה קורה עם החלק של ירדן בים-המלח.

קרוב ללבי לא רק משום שעומד בראש המשרד יושב־ראש תנועת התחיה, אלא גם בשל היותי מעורה וקשור אליו, כפי שצוין גם בדוח, כיושב־ראש הוועדה המייעצת למשרד המדע והפיתוח בכל מה שקשור לתחום הפיתוח האזרחי.

נכון הדבר, כפי שצוין פה על־ידי דוברים קודמים, שעדיין קשה לשפוט משרד כזה אחרי פרק זמן של פחות משנה לפעילותו. ובפרט באותם תחומים שפירותיהם ייראו רק בעוד שנים. עם זאת, גם הניצנים הראשונים בתחומי הפעולה שנעשו במסגרת המשרד, לפי עניות דעתי, מבטיחים הרבה.

השאלה האם יש צורך במשרד מדע ופיתוח או שניתן לחלק את התחומים שבהם עוסק היום המשרד ולפזר אותם על־פני משרדים אחרים, שאלה זו, לפי דעתי, יכולה להיות שנויה במחלוקת ואין לה כהכרח תשובה הותכת לכאן או לכאן. עובדה שיש מדינות בעולם שגם כלי כעיות וצרכים קואליציוניים הוקמו בהן משרדי מדע, ויש מדינות שהסתדרו היטב גם בלי משרד זה. השאלה הערכית עתה, משתוקק המשרד, היא האם הריכוזיות, לפחות באותם תחומים שניתן לפעול בהם במסגרת המשרד, יביאו תוצאות שיהיו טובות באופן משמעותי ממה שהיה קיים עד כה, ואין בכך כל כוונה, חבר הכנסת אמרי רון, לזלזל בכל מה שהושג בתחום המחקר המדעי, בתחום ההשכלה וגם בכל מה שנעשה במסגרת המועצה למחקר ולפיתוח עד כה. השאלה היא האם ניתן יהיה לשפר את הדברים באמצעות הריכוז ובאמצעות שר שהנושא הזה קרוב ויקר ללבו, או לא.

אביא לך דוגמה, חבר הכנסת אמרי רון, מתחום אחר לחלוטין, תחום העלייה. איש איננו יכול לטעון שלא נעשה דבר בתחום העלייה והקליטה במדינת ישראל. אבל אם אני סבור, למשל, שיש מקום לשר לנושא העלייה והקליטה, ולא רק למשרד בתחום הקליטה, הרי זה מפני שנושא זה הוא בנפשו רחב יותר, ואנחנו סבורים שיש צורך למקד בו מאמצים. נושא שאתה רואה אותו כמרכזי בחשיבותו — אתה מייחד לו מסגרת, מרכז בו מאמץ, ואז הבחינה תהיה האם יושגו בו תוצאות או לא.

אני רוצה לומר לפרופסור יובל נאמן, שר המדע והפיתוח, אותה ממרה שזאמרה כלפי עקביה בן מהללאל, כשעה שבנו ביקש ממנו מעין פרטקציה בפני חכמים, הוא אמר לו: אינני מקפיד עליך, מעשיך ירחקו ומעשיך יקרבוך. בסופו של דבר, המשרד הזה וכולנו, כל אלה הקשורים אליו, ייכתנו בטווח ובפרספקטיבה של השנים הקרובות. אז נדע האם המעשים שנעשו הביאו לתוצאות שיש בהן כדי להצדיק את קיומו של המשרד או לא.

בדברי הייתי רוצה להתמקד בעיקר במה שנוגע לזיקה שבין המדע ובין הפיתוח. אפשר לראות את המדע כסקטור בפני עצמו, ואפשר לראות את הפיתוח כסקטור בפני עצמו. וכאן אין הכוונה לפיקוח המדעי, שהוא במסגרת המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, אלא דווקא לפיתוח במובן הארץ־ישראלי, במובן הלאומי. אין לי שום ספק שדווקא כיום, ככל שהתעשייה עתירת המדע ותחומי המחקר הולכים וכובשים מקום מרכזי יותר בתחומי העיסוק ובכלכלה של מדינת ישראל, למשרד המדע כשהוא לעצמו, כמו למשרד התעשייה, יש תרומה מכרעת בחשיבותה לגבי פיתוחם של אזורי ארץ־ישראל.

מי שזוכר את ארץ־ישראל משנות החמישים ויכול להתבונן ולראות שמי שחרם אולי יותר מכל אדם אחר לפיתוחן של עירות הפיתוח, לשגשוגם של כבלי ארץ, בצד ההיבט

ועדה כלכלית, דירקטוריון חברה, ועדת היגוי, דיון בלשכת השר מודעי — צ"ק־צ"ק החליטו על המלצה לתכנון מפורט והקמה: מה פירוש תכנון מפורט והקמה? — זה הוא ביצוע, רבותי. אל תיתנו שידור לכך חול בעיניים. זה הוא ביצוע, אתה לוקח את התכנון המפורט ורואה שם "מכרזים", "הזמנת ציוד", "צינוור לחץ", "תפירת מנהרה", מה זה, תכנון? והנה, במכתב אומר מודעי: "התכנון נגמר", "שלב התכנון נגמר", והוא צודק, כי כאשר דוח ההתכנות הוגש, שלב התכנון נגמר. עכשיו צריך להחליט האם מבצעים, או האם דוחים את ההחלטה לכמה שנים עד שתשתנה הנסיבות הפוליטיות. אולי אפשר להגיע לתוכנית קצת אחרת.

אנחנו מכניסים את הראש למיטה חולה, ואחראים לך ישירות שר האנרגיה ושר המדע. הם האנשים שדוחפים לביצוע שני הפרויקטים: פרויקט הכור הגרעיני "כתול־לבן", שהוא פרויקט מטורף, ופרויקט תעלת הימים כמתכנת הנוכחית. שהוא גם כן פרויקט מטורף. שני הפרויקטים האלה יעלו למדינה 4 מיליארדי דולרים. מסיבה זו, אדוני שר התקשורת, ולא מפני שאני מתנגד עקרונית למשרד פיתוח, אני חושב שלא צריך להיות משרד מדע ולא צריך להיות שר מדע.

שר המדע והפיתוח יי נאמן:
ומה על משרד האנרגיה?

אמרי רון (המערך):
לא אם זה היה תלוי בי, לא עם שר האנרגיה הזה, הם דוחפים את ישראל להרפתקה מדינית וכלכלית. שתי הרפתקאות אלה הן אסון.

שר המדע והפיתוח יי נאמן:

— — — — —
ומה היה אם היו מציעים את משרד החוץ או הביטחון?

אמרי רון (המערך):
עוד יותר חמור.

במקום זה אני חושב, שמדינת ישראל צריכה ללכת במסלול של כלכלה לקראת הסדרי שלום. אני אומר: לקראת, עוד כטרם התמנו על הסכמים, ולחפש "מתחת לאדמה" את הסיוכים להסדר עם ירדן, לשיחית פעולה אזרחי כלכלי. כדאי לנו וכדאי להם ללכת לכיוון של ניסיון אמיתי להגיע לפירוז גרעיני־אזרחי, כי בלי זה, אדוני השר, לתכנון רק על סמך הפצצות כורים נוסח הכור בעירק, זו נחמה קטנה מאוד. אנו זקוקים לפירוז גרעיני, בסופו של דבר, צריך לחתום על האמנה ולקבל את הכורים מיכאן ולייצר חשמל בחצי המחר. זהו הכיוון שצריך ללכת אליו, ולא הכיוון שאתה מושך אליו ולא הכיוון ששר האנרגיה מושך אליו. על כך צריכה הכנסת לקבל החלטה.

היו"ר מ' שחל:

תודה לחבר הכנסת אמרי רון.

האמת היא שלא ידעתי מה הסיבה ומדוע היום במיוחד קר מאוד באולם, כל הניסיונות להביא לטמפרטורה סבירה באולם לא הועילו. אני מקווה שאין כאן כוונה של שר האנרגיה לקר אותנו היום במיוחד. אנו עושים ניסיונות לבקש ממנו שיעשה משהו בעניין זה. אינני יודע מה הסיבה לכך.

חבר הכנסת דב בן־מאיר איננו נוכח באולם. רשות הדיבור לחבר הכנסת חנן פורת. ואחריו — לחבר הכנסת יגאל הורביץ.

חנן פורת (התחיה):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, משרד המדע והפיתוח

וקריינשומרון, וכוודאי היישובים שעוד מזרחת מהם, למעין *bedroom settlements*, התיישבות של חדר-מיטות, שאנשים באים אליה רק ללון, ועושים יום יום אל השפלה — גם אם המרחק הוא כזה שהוא מאפשר זאת — היישובים הללו לא יהיו יישובים מושרשים בקרקע.

הנאים ביהודה ובשומרון, בהערר מצאי גדול של קרקע חקלאית ובהערר אפשרות כיום להרחיב את החקלאות בקנה-מידה גדול בתחומיה של מדינת ישראל ובמקומות אחרים, מחייבים לפי טבעו של עניין לשים דגש על התעשייה, ובעיקר על התעשייה עתירת המדע, שהיא הולמת את אופי האוכלוסייה הנומצת שם.

גם בלא משרד המדע והפיתוח, לדוגמה, צצו עד היום ביישובים ביהודה ובשומרון למעלה מ-12 מפעלי תוכנה, ברמות כאלה וכאלה, מפעלי התוכנה האלה הם עדות נאמנה; חלקם מוצלחים מאוד, בשלבים של פיתוח ושל התקדמות, והם עדות לצורך ולכיוון האפשרי של פיתוח באזורים אלה.

כיום הרברים האלה באו לידי ביטוי על-ידי גורם מרכזי, שיכון גם את היכולת של המחקר וגם את יכולת המכירה של התוכנה, הן בארץ והן בחוץ-לארץ, קריית המדע האמורה להיות מוקמת באריאל — ואנחנו מקווים שבימים הקרובים תחל התוכנית להתממש — בא לענות על הצורך הזה. בגדון זה אנחנו, על כל פנים, איננו מן הממהרים לגזור סרטים, אני מציע שאם יצטרכו לגזור איזה סרט, הוא ייגזר לא בסליל הדרך הראשונה ולא כנעיצת השיניים של הטקטור הראשון, אלא ברע שיחליל המפעל הראשון והפרויקטים הראשונים עתירי המדע לפעול שם.

אני סבור שהמודל שעומד להיות מוקם שם ייכלל בתוכו את מכוני המחקר, את האינקובציה, "המדגרה" של מפעלים עתירי מדע בתהליכי הניסיונות שלהם, מפעלים עתירי מדע, לפחות כעשרה מהם, כבר הביעו את נכונותם לכבד, חלקם קשורים גם למערכת: ביטחונית, השילוב של הדברים וההיוון החדר שביניהם יוכל להיות לנו דגם, שנוכל ליישמו גם בגליל ובאזורים אחרים של ארץ-ישראל, ובתוך פרק זמן קצר.

אני מבקש לסיים ולומר, אנחנו נמצאים בגדון זה בראשית הדרך, אין ספק שהמתח הפוליטי והסוגיות שאינן כהרע רלבנטיות לדרך שיש צורך לנקוט בה כאשר רוצים ליישם דברים באופן ענייני — כל הסוגיות הללו עלולות להעיב על פני פעולתו של משרד המדע והפיתוח, אני מאחל לפרופסור יוכל נאמן שאכן יזכה והתקופה תהיה רגועה ועניינית, וניתן יהיה להגשים את כל מה שתחלנו בו ולא יישארו הדברים כבחינת התחלה שאין לה סיום, תודה רבה.

היור"ר מ' שחל:

תודה, חברי הכנסת, תם הוויכוח בסעיף הזה, אני מזמין את שר המדע והפיתוח.

שר המדע והפיתוח י' נאמן:

אני מבקש לסכם בפעם הבאה.

היור"ר מ' שחל:

ובכן, חברי הכנסת, אני רוצה להביא לתשומת לבכם את הסעיף ואת ההערה בנושא הזה, בסעיף 52 לתקנון נאמר: "בכל סעיף העומד על סדר-יומה של הכנסת יפתח הדיון ויסוכם לפי כללים אלה: 1. בנושא שהביאה הממשלה — יפתח ויסוכם שר האוצר".

החקלאי, היה שר המסחר והתעשייה ואחר כך שר האוצר — השר פנחס ספיר ו"ל, דווקא משום הכיוון וההדחפה שהוא נתן למפעלים שהלכו באותם ימים את עיירות הפיתוח, ואלמלא מפעלים אלה — עם כל השגיאות והטעויות שנעשו אז — לא היו עיירות הפיתוח עומדות על רגליהן כפי שהן עומדות היום. נעשו גם הרבה שגיאות, בתחום הזה, אך החיוב רב לאין ערוך על השלילה, כך אמורים הדברים גם כאן.

אולי אוסיף עוד משפט, אפשר לדבר על פיתוחם של חבלי ארץ, בעיקר אותם חבלי ארץ שזוקקים היום לפיתוח במסגרת המחשבה על פיזור האוכלוסייה, אפשר לדבר על כך במושגים תיאורטיים, אבל כל מי שמבקש לבחון את הדברים הלכה למעשה יודע היטב, שהיכולת לפריסת אוכלוסייה בקנה מידה משמעותי, בסדר גודל של מאות אלפי אנשים ובטווח של עשרות שנים — למשל, אם אנחנו רואים את מדינת ישראל מכפילה את אוכלוסייתה בתקופה של עשרים השנים הקרובות — זה יתאפשר רק אם ניתן את הדעת על ההתפרסות הסטטית של האוכלוסייה, בהתאם לאפשרויות של האוכלוסייה לשוב אל מקורות התעסוקה הקיימים כיום, ולאחר מכן, בצעד שני, יוקמו מוקדי תעסוקה הולמים לאותה אוכלוסייה, הדבר הזה נכון ביהודה ובשומרון ובאותה מידה הוא נכון גם בגליל.

לדעתי, האפשרות להפוך את הגליל התחתון למוקד שבו תהיה אוכלוסייה יהודית רבה, נעוצה ביכולת למשוך אליו את האוכלוסייה, הנמצאת כיום בעיקר באזור חיפה והקריות, באותם אזורים הרחוקים 20–30 קילומטר מהגליל, ובמקביל — למשוך את התעשיות המתפתחות והעתידיות להתפתח באזור מפרץ חיפה והקריות, שהוא אזור צפוף היום, ופגוע גם מבחינה אקולוגית, אל תוך הגליל, אל אזור כרמיאל ואף מזרחת לו.

בתכנון נכון, כשיקול נכון, הדבר הזה איננו בשמים, אם הדבר ייעשה בכיוון הנכון, אפשר לשנות את פריסת אוכלוסייה, לשנות את המבנה הרמוגני של הגליל התחתון, שיש בו היום סכנה קשה, כמעט כמו בשנת 1947, בזמן שנקבעה החלוקה.

לצערנו, לא משרד העבודה והפיתוח מופקד על הנושא של קריית המדע, של אזור המדע בכרמיאל, אני רוצה לקוות שמשרד התעשייה והמסחר, על-פי אותה חשיבה שמנחה אותנו גם בפעולתו ביהודה ובשומרון, יילך בדרך זו, אין פה צורך להמציא יש מאין, יש צורך ליצור את המרחב של האוכלוסייה שתחיה בתנאים אקולוגיים טובים, עם אפשרויות של קרקע זולה, של בנייה נוחה, של התחדשות לאור ההתפתחות המדעית הקיימת היום, אפשר למשוך את הדברים ממפרץ חיפה אל תוך הגליל.

כך אמורים הדברים — ואולי ביתר שאת — כמה שנוגע ליהודה ולשומרון, יהודה ושומרון הם לבה של ארץ-ישראל, ובפרט השומרון, לפי כל קנה מידה — לא רק היסטורי ויהודי, אלא גם גיאוגרפי, גיאופוליטי וביטחוני, ציר חוצה שומרון, הנקרא היום ציר חיים, לכשיושלם — קצת נעשים מאמצים רבים כדי להשלים אותו — יקרב את אזור לב שומרון עד צומת תחול לטווח של 35–40 דקות נסיעה מתל-אביב ובנתניה.

במצב כזה, אוכלוסייה שתבקש לה מקום מגורים בתנאים אקולוגיים נוחים תבחר גם כלי השיגעון האידאולוגי כמה שהוא לבה של ארץ-ישראל, דווקא דבר זה מוכיח יותר מכול את חשיבותו של האזור הזה, גם מבחינה ביטחונית.

אבל בכך לא סגי, מפני שאם אנחנו נהפוך, לפי הביטוי המקובל היום, את היישובים כגון אריאל, עמנואל

הדרך הזאת, ששר יש לו הזכות להשיב, איש לא יכול לשלול את זכותו והוא יכול שלא להשיב באותה ישיבה. יכול להיות שהוא רוצה להכין חומר, ואולי יש לו טעמים אחרים. למעלה מזה, יש תקדימים שאפשר גם ליושב־ראש ועדה שלא להשיב. על זה היו חילוקי דעות וועדת הפירושים קיבלה החלטות.

היו"ר מ' שחל:

אדוני שר המשפטים — — —

שר המשפטים מ' נסים:

איני מתווכח.

משה שחל (המערך):

מקובל עלי ומקובל עליך, שהדברים נאמרו מתוך כנות. בדיונים על משרדים העניין הפך מעין נוהג שאיננו תורם להתעניינות של החברים. פותחים את הדיון בלי לסיימו, ויש דחייה עד אין סוף, כדי שלא להביא את הנושא להצבעה. לדעתי, העניין איננו מכובד, אפנה את תשומת לבו של יושב־ראש הכנסת לכך. על כל פנים, לא רציתי לקבל עכשיו החלטה במפתיע. אני מודיע שכן אני אפרש את הסעיף, אם חיוצר סיטואציה דומה לזו של היום.

בהערת שוליים נאמר: "בתום ויכוח על עניין מסוים יכריז היושב־ראש כי תם הוויכוח ואז אין לתת עוד רשות הדיבור, בין בדיון סיעתי ובין בדיון אישי. פרט לשר המשיב."

מאחר שזו הפעם הראשונה, אני אכבד את פנייתו של שר המדע והפיתוח לדחיית תשובתו. אבל לפי עניות דעתי, הכוונה של המחוקק, כשהוא קבע שחם ויכוח, היא שהתשובה וסיכום הדיון יהיו באותה ישיבה. אני אינני מחזיק ברעה שזה יהיה נכון לפתוח בדיונים. כפי שאנו עושים לאחרונה, ולדחות את סיומם בלי סוף.

מאחר שההחלטה בנושא הזה, אם הייתי מחליט אותה היום — היתה מעין סטייה מנוהג שהונהג בשנה האחרונה לפתוח, אינני מתכוון היום להעמיד את זה במפתיע. אבל אני רוצה להודיע כאן בהכנה רבה: היה ויכוח בידי לנהל ישיבה ותהיה סיטואציה דומה, אעמוד על כך שהשר לא יוכל לדחות את תשובתו, בין שירצה להשיב ובין שלא. העניין יובא להצבעה כדי לסיים דיון בצורה מכובדת.

שר המשפטים מ' נסים:

אני רוצה לרשום הערה. זה 35 שנה שהכנסת פועלת לפי

ט. שאלות ותשובות

היו"ר מ' שחל:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא בסדר־היום. אני מזמין את שר המשפטים להשיב על שמונה שאלות.

2313. הקמת ועדה לריני משפחה

חברת הכנסת ש' ארבל־אלמולני שאלה את שר המשפטים ביום י"ח בשבט התשמ"ג (1 בפברואר 1983):
בדברי התשובה על הצעת חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופוסות ביום שלישי, 18 בינואר 1983, מסר שר המשפטים על הקמתה של ועדה לריני משפחה.

מפאת החשיבות שאני מייחסת לצעד זה, אודה לכבודו אם ישיב לי:

1. מה הרכב הוועדה שכבודו מינה ואילו גופים מיוצגים בה?

2. מה תפקיד הוועדה וסמכויותיה?

3. כמה זמן הועמד לרשות הוועדה לבריקת הנושא והלגשת ההמלצות?

שר המשפטים מ' נסים:

(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת א' נסראלדין)

1. הרכב הוועדה לבחינת דרכי יישומם של דיני המשפחה הוא כדלהלן: מר אלישע שיינבוים, שופט בית־המשפט המחוזי בתל־אביב; מר אהרן מלמד, נשיא בית־המשפט לנוער; הפרופסור נחום רקובר; ד"ר אריאל רוזן־צבי; עורך־דין אבנר מנוטבין; עורך־דין אריה קורץ; עורכת־דין עטרה הלל. בוועדה חברים שופטים, נציגי לשכת עורכי־הדין, נשים ומומחים לדיני משפחה.

2. סמכויות הוועדה הן: א. לבחון את הליכי ההתדיינות במשפטי אישות, סדרי הדיון בהם, מידת המעורבות הרצויה של השופט בדיון ותפקידיו של כל אחד מן הצדדים והגורמים הנוטלים בו חלק; ב. לבדוק את יחסי הלקוח עם עורך־דינו — הדרכת הלקוח על־ידי עורך־הדין, שכר הטרחה, האפשרות להיפגש עם הצד השני, גישה חופשית של הצדדים אל

בית־המשפט וכיוצא באלה; ג. להציע דרכים להקלת סבלם של בעלי דין, לרבות שינוי ההסדר הקיים בדיון המהותי בענייני מזונות ויחסי ממון בין בני הזוג, בלי לפגוע בדיון האישי.

3. הוועדה לא הוגבלה בזמן בשל חשיבות הנושא ועומס המרכיבים והפרטים הכלולים בו. עם זאת, אני מקווה שצבירת הוועדה תיעשה במהירות האפשרית.

2408. שיפור תדמית שכונת צור־שלום בקריית־ביאליק

חבר הכנסת י' רום שאל את שר המשפטים ביום כ"ז בשבט התשמ"ג (10 בפברואר 1983):

תושבי שכונת צור־שלום בקריית־ביאליק מוחים על התדמית השלילית שדבקה בשכונתם. כאשר בית־ספר בשכונה זוכה בפרס חינוך מציינת העיתונות: "בית ספר מקריית־ביאליק"; כאשר תושב השכונה מואשם בפלילים מציינים: "תושב שכונת צור־שלום".

סבורני, כי על השר להורות למזכירי בתי־המשפט לציין בכל תיק המוגש לבית־המשפט נגד תושב שכונת צור־שלום, כי מדובר בתושב קריית־ביאליק. תיקון זה חשוב למאמצי החושבים לפעול לשיפור תדמית השכונה.

אודה לכבודו אם ישיב לי:

1. האם יאות השר להורות למזכירי בתי־המשפט לציין בכל תיק את תושב שכונת צור־שלום המואשם בעבירה כלשהי כתושב קריית־ביאליק?

2. האם יאמץ השר שיטה זו גם לגבי שאר השכונות בארץ, כדי שיוצג שם היישוב של המואשם ולא תפורט השכונה שבה הוא מתגורר?

תשובת שר המשפטים מ' נסים:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

כתבי אישום מוגשים הן על־ידי הפרקליטות והן על־ידי המשטרה.

הלוואות הניתנות לשיכוח מכספי מפעל הפיס? אם כן — מה הוא אותו פיקוח?

3. מה היא הסיבה להשהיה בפרסום שמות הגופים והמוסדות שנהנו מחלוקת כספי העיזבונות?

תשובת שר המשפטים מ' נסים:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. מענקים מתוך כספי העיזבונות מחולקים לפי הקריטריונים הקבועים במשרד הממשלתי הנוגע לנושא המיוחד, והדבר מקובל על אגף התקציבים.

2. הפיקוח על ניצול כספי המענקים זהה לפיקוח הקיים על ניצול מענקים מתוך כספי המדינה.

3. אין חובה לפרסם את רשימת מקבלי המענקים, ובמשך שנים רבות היה הדבר מוצנע מן הציבור. הפרסום שאליו מתייחס השואל נעשה על-פי בקשת יושב-ראש ועדת הכספים. מצדי אינני רואה כל טעם שלא לפרסם את רשימת הנהנים, ואורה שכל אימת שיתקבלו החלטות בוועדת השרים על הקצבת מענקים — יינתן לדבר פרסום.

2607. המלצות לשיפור מערכת המשפט
חבר הכנסת א' רובינשטיין שאל את שר המשפטים ביום כ"ח בניסן התשמ"ג (11 באפריל 1983):

בנובמבר 1980 פורסם דין-יחשבון הוועדה לבדיקת המכנה והסמכות של בתי-המשפט, בראשות נשיא בתי-המשפט העליון לשעבר, השופט משה לנדוי.

בדין-יחשבון זה כלולות המלצות חשובות לגבי שיפור פעולת המערכת המשפט במדינה.

אודה לכבודו אם ישיב לי:

האם ומתי מתכוון משרדך ליישם את המלצות הדין-יחשבון?

שר המשפטים מ' נסים:
(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת ר' מילוא)

חלק מהמלצות הוועדה לבדיקת המכנה והסמכויות של בתי-המשפט, בראשות נשיא בית המשפט העליון לשעבר, השופט משה לנדוי, יורשו בתיקון מס' 14 לחוק בתי-המשפט, בתיקון מס' 7 לחוק השופטים, ובתיקון מס' 15 לחוק בתי-המשפט.

אלה התיקונים:

1. השוואת סמכות הפיקוח של השופט הראשי בבית-משפט השלום — כיום נשיא בית-משפט השלום — לסמכותו של נשיא בית-המשפט המחוזי בבית-המשפט המתחיל.

2. הסמכת נשיא בית-משפט שלום להעביר משפטים כטרם הוחל בשמיעתם מבית-משפט שלום אחד לבית-משפט אחר באזור שיפוט.

3. הסמכת שופט שפרש או יצא לקצבה לסיים דיון שהתחיל בו קודם לפרשתו.

4. הורחבו סוגי העניינים שבהם יוכל בית-המשפט המתחיל לדון בשופט אחד במקום בשלושה.

5. הסמכות לדון בזכות חכירה לזירות הועברה לבית-המשפט המחוזי.

חיאור הכתובת נעשה בדרך כלל, כדי שניתן יהיה לאחר את הנאשם ביעילות, ולא משום כל שיקול אחר. לפיכך, בדרך כלל אם ניתן לזהות על-פי כתובת ולא על-פי שם של שכונה, זוהי הפרקטיקה המקובלת.

פרקליט מחוז חיפה הנהיה את הפרקליטים ואת המתמחים בלשכתו, בעקבות הערת חבר הכנסת רוס, לציין ככל האפשר בכתיב האישום את חושב שכונה צור-שלוש המואשם כעבירה כלשהי כתושב קריית-ביאליק. אולם הנהיה זו, מטבע הדברים, נובעת מסמכויות שבדינו, ולכן היא מתייחסת רק לכתיב אישום המוגשים על-ידי הפרקליטות ולא על-ידי המשטרה.

2515. העלאת נתוני מרכז הטאבו על מחשב
חבר הכנסת א' שפיזר שאל את שר המשפטים ביום כ"ח בניסן התשמ"ג (11 באפריל 1983):

באחרונה נודע, כי הושלם מבצע של העברת נתוני ספרי הטאבו של העיר פתח-תקווה למאגר נתונים של מחשב.

אודה לשר אם ישיב לי:

1. האם כתוצאה מהפעלתו של מאגר נתוני טאבו ממוחשב בפתח-תקווה הופקו לקחים, ואם כן מה הם?

2. האם מתכנן משרדך להעלות את נתוני כל חשעת מרכזי הטאבו בישראל על מחשב? אם כן, מתי להערכת השר יושלם פרויקט זה ומהיכן יימצא התקציב לכך?

3. מתי יוחל בפעולה רומה בעיר תל-אביב?

תשובת שר המשפטים מ' נסים:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. ההפעלה, השוטפת באמצעות מחשב החלה בלשכת רישום המקרקעין שבפתח-תקווה רק באחרונה. על כן טרם נצטבר ניסיון מספיק שמאפשר הפקת לקחים. עם זאת, במהלך ההפעלה השוטפת באמצעות המחשב הוכנסו שיפורים בשיטת העבודה שהביאו ליעול ולחיסכון.

2. בשלב הנוכחי מתוכנן מחשוב של לשכת רישום מקרקעין נוספת, והתקציב לכך אושר על-ידי משרד האוצר. ליתר לשכות רישום המקרקעין טרם אושר תקציב למחשוב.

3. נעשות כל ההכנות כדי שבשנת התקציב 1983/84 יוחל בפעולה רומה בעיר תל-אביב.

2606. ועדת השרים לענייני עיזבונות

חבר הכנסת נ' פדר שאל את שר המשפטים ביום כ"ח בניסן התשמ"ג (11 באפריל 1983):

מן הפרסומים על חלוקת כספי העיזבונות שירשה המדינה כירושת על-פי דין או בדרך אחרת עולה כי ועדת השרים המיוחדת שהתכנסה בראשותך החליטה להעניק השנה יותר מ-12 מיליון שקל לשיכוח ולמוסדות דת ברחבי הארץ, מתוך סכום כולל של 80 מיליון שקל שחולקו למוסדות חינוך, בריאות, עבודה, רווחה ודת.

הרשימה הותרה לפרסום בסוף חודש פברואר, אף שהוועדה התכנסה והחליטה על אופן החלוקה כבר באוגוסט אשתקד.

שאלותי הן:

1. על-פי אילו קריטריונים חולקו כספים אלו?

2. האם יש פיקוח על אופן השימוש בכספים הללו והאם הופקו לקחים מביקורתו הנוקבת של מבקר המדינה, בעניין

2. כמה היתרים לקבלת מתנות ניתנו על-ידי הוועדות המוסמכות במשך שלוש השנים האחרונות?

3. האם לדעת השר "כרטיס כבוד" למתקני ספורט וכיוצא בזה שמוענק לראש העיר הוא בגדר: "מתנה קטנה ערך וסבירה"?

4. נוכח הניסיון שהצטבר בשלוש השנים האחרונות — האם בדעת השר להפיק לקחים ולהתקין תקנות חדשות ומפורטות לנושא זה?

שר המשפטים מ' נסים:
(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת א' נטראליין)

1. 17 פניות נתקבלו אצל האפוטרופוס הכללי.
2. הוועדה, לפי תקנות שירות המדינה (מתנות), דנה ב-16 בקשות להיתר קבלת מתנה, בשלושה מקרים לא אושרה הבקשה וב-13 מקרים אושרה הוועדה את הבקשה.

3. באין פרטים מדויקים כדר שוויה של טובת ההנאה לא יכולתי לבקש חוות דעת על שאלתך.

4. הסוגיה נבדקת עתה על-ידי היועץ המשפטי לממשלה.

2694. פיקוח על פעולות נאמני חוסים
חבר הכנסת א' שפייר שאל את שר המשפטים ביום ה' בסיוון התשמ"ג (17 במאי 1983):

מפרסומים בעיתונות עולה, כי בארץ נמצאים כיום כ-5,000 חוסים שאינם מסוגלים לדאוג לענייניהם, ששופטים מתוויים מינו להם נאמנים (אפוטרופוסים) האמורים לדאוג לניהול ענייניהם.

אודה לשר אם ישיב לי:

1. האם מערכת בתי המשפט, המופקדת על מינויים של נאמנים פרטיים, ערוכה לביצוע פיקוח ומעקב אחר פעולתם של הנאמנים? אם לא — מדוע לא?

2. האם משרד הפקח על ביצועו של החוק שמכוחו פועלים האפוטרופוסים הפרטיים? אם כן — כיצד?

3. האם מקיים משרד האפוטרופוס הכללי פיקוח כלשהו על עבודת האפוטרופוסים הפרטיים? אם כן — כיצד?

4. מדוע לא הושלם חיקון החוק הקיים להעברת הפיקוח על האפוטרופוסים הפרטיים ועל הדוחות השנתיים שעליהם להגיש לבתי המשפט לידי האפוטרופוס הכללי של מדינת ישראל — על-פי המלצתה של ועדת הכנסת לביקורת המדינה?

5. מתי להערכת השר תושלם החקיקה בנושא?

6. האם מערכת בתי המשפט האחראית על האפוטרופוסים הפרטיים ערוכה לביקורת תלונותיהם של חוסים כלפי הנאמנים שלהם? אם לא — מדוע לא?

שר המשפטים מ' נסים:
(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת ד' בן-מאיר)

1. מערכת בתי המשפט, מעצם אופיה, אינה ערוכה לביצוע הפיקוח והמעקב.

2. באופן חלקי מבוצע פיקוח על האפוטרופוסים האישיים באמצעות האפוטרופוס הכללי.

3. האפוטרופוס הכללי מפעיל את הפיקוח החלקי על-ידי דרישת דוחות בדוקים.

הצעה של הוועדה לעניין מתן ברירה לפרקליט המחוז להעמיד אדם לדין בעבירות שפירטה לפני בית משפט שלום במקום לפני בית משפט מחוזי לא נתרבלה בוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת.

המלצות אחרות של הוועדה כגון ההמלצה להקמת מחלקת ערעורים בבית המשפט המחוזי וההמלצה להקים מחלקה לעניינים מינהליים בבתי המשפט המחוזיים, אשר תדון גם בעתירות נגד רשות ציבורית, מצויה בבדיקה מתקדמת.

2608. מיקום בתי המשפט העליון בירושלים
חבר הכנסת א' רובינשטיין שאל את שר המשפטים ביום כ"ח בניסן התשמ"ג (11 באפריל 1983):

בית המשפט העליון בירושלים, הנמצא בבניין בתי המשפט במגרש הרוסים, שוכן בתנאים פסיים עלובים ומשפילים. אין בו תנאים אלמנטריים הולמים למוסד ציבורי כלשהו, ולא כל שכן בבית המשפט העליון של מדינת ישראל.

אודה לכבודו אם ישיב לי:

1. מה מתכוון משרדך לעשות, כדי לשים קץ למצב בלתי נסבל זה ולשפר את התנאים בבניין בתי המשפט ובאגף בתי המשפט העליון בפרט?

2. האם מתכוונת הממשלה להקים משכן של קבע לבית המשפט העליון, ואת לאחר שבנייני פאר הוקמו בשנים האחרונות לשיכון משרדי ממשלה שונים ובנק ישראל?

שר המשפטים מ' נסים:
(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת ר' מילוא)

משרד המשפטים עושה לשיפור התנאים בבניין בתי המשפט במגרש הרוסים בירושלים, שבו שוכן גם בית המשפט העליון.

בין הפעולות שנעשו ניתן לציין: 1. הרחבת שטח בתי המשפט העליון על-ידי הוצאת ההנהלה מהבניין; 2. הכנסת מיזוג אוויר לאולמות המשפט וללשכות השופטים; 3. הוספת אולם משפטים שלישי ואולם משפטים נוסף לנשיא; 4. הגדלת שטח הספרייה פי-ארבעה; 5. הכנסת מערכת חימום; 6. בניית מעלית ותכנון מעלית לנכים; 7. התקנת חדר מעצר וחדר סוהרים; 8. הפרדת כניסת השופטים מכניסת הקהל; 9. החלפת הריהוט בלשכות השופטים; 10. שיפור מערכת התקשורת.

אני רוצה לציין, שעל אף השיפורים שהצבעתי עליהם לעיל המצב הוא בלתי נסבל.

בשנת 1973 הונחה אבן פינה לבניין בתי המשפט העליון בהר הצופים בירושלים, לדאבוני מאז ועד היום לא הוחל בבניית הבניין, בשל העלות הגבוהה הכרוכה בכך. אני גורס כי יש הכרח לבקש בניין ראוי לבית המשפט העליון. עשיתי ואסוף לעשות כל מאמץ למציאת פתרון לבעיה זו.

2609. אכיפת תקנות שירות הציבור (מתנות)
חבר הכנסת ד' מ' שאל את שר המשפטים ביום כ"ח בניסן התשמ"ג (11 באפריל 1983):

חלפו כשלוש שנים מאז פרסום תקנות שירות הציבור (מתנות), התש"ס—1980, ואני מתרשם כי אין הקפדה על אכיפתן.

הנני שואל את כבודך:

1. כמה עובדי ציבור פנו לאפוטרופוס הכללי, מאז פרסום התקנות הנ"ל, והודיעו על קבלת מתנה שהחוק חל עליה?

6. לא. בשל הסיבה שמנויה בסעיף 1.
היו"ר מ' שחל:
אני מודה לשר המשפטים על התשובות.

4. מפאת אי-האפשרות להבטיח לאפוסטרופוס הכללי את המשאבים הדרושים לשם ביצוע יעיל של הפיקוח, עוכב תיקון החוק.

5. אם יובטחו המשאבים כאמור תושלם החקיקה הדרושה. באחרונה מסתמן סיכוי לכך.

י. הצעת חוק לשכת עורכי הדין (התמחות) (הוראת שעה), (התשמ"ג—1983)*

(קריאה ראשונה)

היו"ר מ' שחל:

סליחה אדוני שר המשפטים. אדוני סגן השר שילנסקי. חבר הכנסת חיים רמון. וחבר הכנסת אריה נחמקין. אני בטוח שהדבר שעליו אתם משוחחים הוא מעניין. אבל אני חושב שדבריו של שר המשפטים מעניינים יותר.

דב שילנסקי (הליכוד):

אני מבקש סליחה. מאחר ששוחזרה פרשה מאלטלנה —

שר המשפטים מ' נסים:

אני מבין שחבר הכנסת חיים רמון היה שם — — —

דב שילנסקי (הליכוד):

אני מקבל בהבנה ובתודה את ההערה. אני מקשיב לדברי השר.

שר המשפטים מ' נסים:

קיצור תקופת התמחות ורישום התמחות בתנאים האמורים — אלה הן הקלות חלופיות, שמתמחה עשוי לזכות באחת מהן, אך לא בשתייהן יחדיו.

אשר על כן. הנני מבקש, אדוני היושב-ראש, להעביר את הצעת החוק לוועדת התוקה, חוק ומשפט.

היו"ר מ' שחל:

תודה לשר המשפטים. חברי הכנסת, הדין הוא דיון אישי. נרשמו שני חברי כנסת. רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי. ואחריו — לחבר הכנסת שבח וייס.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אני מוותר.

היו"ר מ' שחל:

אתה מוותר? — אני מודה לך מאוד. חבר הכנסת וייס, האם אתה מוותר, או שאתה רוצה לדבר?

שבח וייס (המערך):

יש לי הערה קצרה.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אדוני שר המשפטים, קשה מאוד להתנגד להצעת חוק שבאה לנהוג כמנהג בית הלל בנסיבות כל כך מיוחדות. אבל בהודמנות זו, אני רוצה להעיר הערה. הכנסת עוסקת פעמים אין ספור בסקטור אקדמי אחד: המשפטים. אני מתאר לעצמי, שזה לא מסובך לנחש מדוע מתרכזים בקבוצה אחת קטנה זו, של כך וכך מאות סטודנטים מתוך 63,000 הסטודנטים במדינת ישראל. זה נובע מכך, שקודם כל יש יתרון ממדרגה ראשונה לסקטור זה בייצוג בכנסת. בכנסות קודמות היו עשרה, חמישה-עשר, עשרים

היו"ר מ' שחל:

אבקש משר המשפטים להישאר ליד הדוכן. אנו עוברים לסעיף הבא: חוק לשכת עורכי הדין (התמחות) (הוראת שעה). התשמ"ג—1983, בקריאה ראשונה. את החוק יביא שר המשפטים.

שר המשפטים מ' נסים:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני מתכבד להגיש לכנסת הצעת חוק לשכת עורכי הדין (התמחות) (הוראת שעה), התשמ"ג—1983. המבקשת להעניק הקלות כענייני התמחות לחיילים משוחררים ששירתו שירות חירום בצה"ל במכצע "שלום הגליל".

ההצעה, שהוכנה בשיתוף עם לשכת עורכי הדין, היא אות להכרת הטובה של מדינת ישראל לבניה שהשתתפו במערכה, שבעקבותיה נפגעה התמחותם. בכך מקיימת הכנסת את המסורת הברוכה, שנקטה גם אחרי מלחמת העצמאות ומלחמת יום הכיפורים.

שני עיקרים בהצעת החוק: האחד, קיצור תקופת התמחותם של חיילים ששירתו שירות חירום בצה"ל במכצע "שלום הגליל", ושעקב שירותם נבצר מהם להירשם כמתמחים. להתחיל בהתמחותם, או להמשיך בה. התמחותם תוקצר בתקופה שתקבע על-פי כללים שתתקין באישור שר המשפטים: תקופת הקיצור לא תעלה על תקופה של שישה חודשים.

העיקרון השני — רישום מתמחים תלמידי שנת הלימודים האחרונה כפקולטה למשפטים, אף שלא עמדו בבחינות של שנות לימודיהם הקודמות כדרישת סעיף 26(1) לחוק. קיבלנו את הצעת לשכת עורכי הדין להחיר מתמחה כאמור, שעקב שהותו נבצר ממנו לעמוד בבחינות בשלושה מקצועות לכל היותר של שנות לימודיו הקודמות, להירשם כמתמחה ולקבוע את יום תחילת התמחותו למפרע את היום שבו החל בפועל להתמחות על-פי הוראת המאמן.

הוראה אחרונה זו נקבעת כיוון שמכצע "שלום הגליל" חל בתקופת הבחינות בפקולטה למשפטים, אלמלא הוראה זאת היו חיילים משוחררים אלה נאלצים לזרז את התמחותם בשנה נוספת, עד אחרי השלמת כל הבחינות. לכן נקבע בהצעה, שהמשך התמחותו של מתמחה כזה הוא בתנאי שיסיים את כל בחינותיו לא יאוחר מתום שנה מיום כניסת חוק זה לתוקפו, שאם לא כן תיפסק התמחותו עד שיהא רשאי להירשם כמתמחה לפי חוק לשכת עורכי הדין.

קיצור תקופת התמחות ורישום התמחות בתנאים האמורים הן הקלות חלופיות — —

שבח וייס (המערך):

ידידי, השר משה נסים הוא משפטן. חברי הכנסת רוני מילוא, יצחק ברמן, מרדכי וירשובסקי הם משפטנים. חברי הכנסת אמנון לין, יצחק זיגור, חיים רמון, דב שילנסקי, יושב ראש הישיבה ואני — אף כי אינני עוסק בעריכת דין — כולנו עורכי דין. זה אשר אמרת, יש פה תגיגה. עריכת דין — זה המקצוע הכי מיוצג פה. מקצוע זה מודע מאוד לאינטרסים של עצמו. עם כל הכבוד, גם בבית הזה וגם מחוצה לו.

דן חיכון (הליכוד):

האם הודעת שאתה בעל עניין?

שבח וייס (המערך):

אני מדבר נגד העניין. איך אני יכול להודיע שאני בעל עניין? אני מדבר בתוקפנות עולבת נגד העניין.

רוני מילוא (הליכוד):

גם אם מדברים נגד עניין, לפעמים אלה דברי בעל עניין.

שבח וייס (המערך):

אני מודיע שברצון רב אתמוך בחוק הזה בוועדה. אני קורא לך, שר המשפטים, כחבר ממשלה לגרום לאחת מן השתיים: או שהשרים האחרים ידאגו גם כן לבני הטיפוחים שלהם, לסטודנטים האחרים ולמתמחים האחרים, או שאתה כשר המשפטים תזווג להבא — הפעם אני בטוח שנעביר את החוק הזה בוועדה, ואפילו במהירות — מסגרת כוללת יותר, שתביא בחשבון את הנוקים שנגרמים לסטודנטים שעוברים מלחמות, לכולם, ושכאמצעותה תוכלנה האוניברסיטאות, ואלו אינן התיינה חייבות כאילו מערכת של הקלות.

הניסיון שלי כמורה באוניברסיטה מלמד שכל פקולטה, כל דיקן, כל נשיא, על-פי ההווי הנפוץ, נותנים הקלות על-פי תחושותיהם. אם הגענו למסקנה שצריך להקל, אין שום יתרון לעובדה שאדם מתמחה. כי הרי גם מי שגומר BA או MA, ולא נחוצה לו ההתמחות, צריך להיכנס לתוך המקצוע. מגמתה של ההתמחות לגרום לכך שאדם ייכנס לתוך המקצוע. אחר נכנס למקצוע ההוראה. לכן ההערה של חבר הכנסת וירשובסקי אינה מובנת לי כלל. האם המקצועות האחרים אינם מקצועות?

אני, כמוכן, אתמוך בחוק הזה. אך בשבילי הוא פשוט צר מדי. הוא עוסק רק בקטע אחד של המערכת.

היו"ר מ' שחל:

תודה לחבר הכנסת וייס. אני מזמין את שר המשפטים להשיב.

שר המשפטים מ' נסים:

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, אני סבור שחבר הכנסת שבח וייס טעה טעות אופטית. קודם כול, אני רוצה לומר שאין החוק הזה — ואין חוק כלשהו — קובע אילו בחינות ייבחנו הלמדי האוניברסיטאות ומתי.

שבח וייס (המערך):

מה עם רואי-חשבון?

שר המשפטים מ' נסים:

אני מדבר כרגע זה על מוסדות אקדמיים. ובכן אין חוק כזה. לא מוצע היום חוק כזה, ואני מקווה שגם לא יוצע אי-פעם חוק שיקבע בדברים האלה. מי שהיה צריך לעמוד בבחינות, למשל בפקולטה למשפטים, אין מוותרים לו, על-פי הצעת החוק הזאת, אף על בחינה אחת. הוא יצטרך לעמוד בבחינה.

במה דברים אמורים? כמשך ההתמחות, כיכולת להידעם להתמחות. יש תקופת התמחות שהחוק קבע, והיא שנתיים.

משפטנים, והפעם — עשרים ושלושה משפטנים: בדרך הטבע יש להם פרופרמציה מקצועית, מתעניינים בסקטור שלהם. אגב, גם אני משפטן. התופעה הזאת חוזרת על עצמה כריטואל קבוע.

אני רוצה להזכיר לאדוני שר המשפטים, משהו שאולי הייתי צריך להזכירו לשר החינוך, אבל זה הובא כאן היום. יש 63,000 סטודנטים, ורבים מאוד מהם נפגעו במלחמה האחרונה. חלק מהם דחה בחינות. חלק הפסיק עבודות דוקטורט לחודשים אחרים ולשנה, וחלק הפסיק עבודות מסטר. אני מבין שיש חשיבות בלתי רגילה, יוצאת דופן ויחידה סגולה למשפטנים. ואני מבין שכתברה הישראלית חסרים עורכי דין וכן הלאה, ולכן כל כך חשוב לטפל רק בהם. זה נעשה באופן שיטתי. קשה לי לבוא בטענה אל שר המשפטים, שהוא ממונה על הקבוצה הזאת.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

חבר הכנסת וייס, כמה מתוך 63,000 סטודנטים אלה חייבים לעבור בחינות התמחות? בהצעת החוק לא מדובר על בחינות — — —

שבח וייס (המערך):

ידידי חבר הכנסת וירשובסקי, בעיני יש לבחינות M.A. ו-B.A. אותה החשיבות, עם כל החשיבות שיש לפרקליטים ועם כל ההתפעמות שלי מהמקצוע הזה.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

בעיניי בחינות באוניברסיטה דין תלמיד משפטים בדיוק כדין כל תלמיד אחר. אבל מעבר לבחינות הרגילות שכל תלמיד צריך לעבור, לתלמיד הפקולטה למשפטים צריך לעבור גם ההתמחות, דבר שלא קיים לגבי התלמידים האחרים.

שבח וייס (המערך):

בסדר. אני מודה לחבר הכנסת וירשובסקי על הערתו. גם היא מצטרפת למה שאני הגדרתי כאן: "גילדיזם" של פרקליטים בכנסת.

רוני מילוא (הליכוד):

זו הסתה נגד פרקליטים. — — —

שבח וייס (המערך):

אוי ואבוי, אוי ואבוי.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

— — —

היו"ר מ' שחל:

חבר הכנסת וירשובסקי, נדמה לי שאתה כבר מתחרט שוויתרת על רשות הדיבור.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

לא, אינני מצטער על שוויתרתי. אני רוצה רק לחקן את חבר הכנסת שבח וייס: בעניין הכללי הוא צודק. בעניין הזה — לא.

היו"ר מ' שחל:

אתה לא יכול לחקן אותו, אתה יכול לחקן את דבריו.

שבח וייס (המערך):

אינך יכול לחקן אותי, אתה יכול להביע דעה. אני מעיר הערה זו בשם השוויון בין כל האקדמאים, אולי בין כל האנשים שנפגעו במלחמה זו. לכן הייתי רוצה שדברי יירשמו בפרוטוקול.

רוני מילוא (הליכוד):

בשורה שבה אני יושב יש 100% פרקליטים.

— הצעת חוק לשכת עורכי הדין (התמחות) (הוראת שעה): מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת: הצעת חוק להארכת תוקפן של תקנות שעת-חירום (שיפוט בעבירות שבוצעו בלבנון על-ידי מבקרים מישראל) (תיקון מס' 2) —

ובכן, במקום שהמחוקק התערב, הסדיר מקצוע — וזאת הטעות האופטית השנייה שלך — — —

שבח וייס (המערך):

גם בראיית חשבון וגם כרפואת שיניים — — —

שר המשפטים מ' נסים:

מיד אנע בזה.

שבח וייס (המערך):

לא, בתחום הזה, מדוע נעשה רק אד-הוק?

שר המשפטים מ' נסים:

אנחנו מקווים שלא ירבו מלחמות בישראל, תודה.

שבח וייס (המערך):

כדאי שתעשו משהו בעניין זה.

היו"ר מ' שחל:

אני מודה לשר המשפטים.

היו"ר מ' שחל:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה. אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את הצעת חוק לשכת עורכי הדין (התמחות) (הוראת שעה), התשמ"ג — 1983, לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את הצעת חוק לשכת עורכי

הדין (התמחות) (הוראת שעה),

התשמ"ג — 1983, לוועדת החוקה, חוק

ומשפט נחקלה.

היו"ר מ' שחל:

הוחלט להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ובכן זה מקצוע שהמחוקק הסדיר. המחוקק הסדיר רק מקצוע אחד בישראל — מקצוע עריכת הדין, ונתן לו אוטונומיה כמעט מלאה. לכן גם עניין ההתמחות ובחינות ההתמחות מוסדרים בחוק עצמו.

יש להקל על מי שהשתתף במלחמה. אך לשכת עורכי הדין איננה יכולה לעשות זאת אלא אם כן החוק יחוקק. כאשר מובאת הצעת חוק בעניין מתמחים במקצוע עריכת הדין, אין זאת אומרת שלמקרים דומים אין הקלות. יש הקלות, אולם לא צריך להסדיר אותן בחוק. הזכרת רואי-חשבון. מועצת רואי-חשבון קבעה הקלות מסוימות במועדי בחינות לאנשים שהשתתפו במלחמה. שגרשמו לבחינות לשם קבלת התואר רואי-חשבון. אבל לשם כך לא היה צריך להגיש הצעת חוק לכנסת. מועצת רואי-חשבון קבעה, קיבלה החלטה. הואיל וכאשר לעריכת הדין מדובר במקצוע שיש לגביו חוק, אי-אפשר להפעיל את ההקלה אלא על-ידי תיקון החוק. לכן היה הכרח להגיש הצעת חוק.

אני תמים דעים אתך: אין מקצועות שהם יחידים סגולה. לא עריכת הדין ולא כל מקצוע אחר. יש לנו עניין בכל המקצועות. במהנדסים, בעורכי הדין, ברופאים, באדריכלים ובכל כיוצא באלה המקצועות. אבל במקצועות אלה ענייני ההתמחות וקבלת התואר אינם מותנים בסדרים שנקבעו בחוק. לכן, רק בעניין זה מוגשת הצעת חוק. אין כאן רצון להבדיל או להפלות או להטיב עם מקצוע מיוחד. אין מקצוע שהוא יחיד סגולה.

יא. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר מ' שחל:

הודעה לסגנית מזכיר הכנסת.

סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבדת להודיע, כי הונחה על

שולחן הכנסת החלטת ועדת הכנסת בדבר הסמכת ועדת הכספים לקבוע גמלאות ותשלומים אחרים למשנים לנגיד כנו ישראל, תודה.

יב. הצעת חוק להארכת תוקפן של תקנות שעת-חירום (שיפוט בעבירות שבוצעו בלבנון על-ידי מבקרים

מישראל) (תיקון מס' 2), התשמ"ג — 1983*

(קריאה ראשונה)

היו"ר מ' שחל:

אנו עוברים לחוק להארכת תוקפן של תקנות שעת-חירום (שיפוט בעבירות שבוצעו בלבנון על-ידי מבקרים מישראל) (תיקון מס' 2), התשמ"ג — 1983, בקריאה ראשונה. אני מומין את שר המשפטים להביא את הצעת החוק.

שר המשפטים מ' נסים:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת החוק שאני מביא בפניכם מטרתה להאריך את תוקפן של תקנות שעת-חירום

(שיפוט בעבירות שבוצעו בלבנון על-ידי מבקרים מישראל), התשמ"ג — 1983, לתקופה של ארבעה חודשים. משום שהצורך בתקנות אלה בעינו עומד.

כפי שאמרתי בעת שהבאתי את החוק המקורי להארכת תוקפן של תקנות אלה לקריאה ראשונה, מטרתן של התקנות להסדיר נושא אחד ויחיד, והוא מתן סמכות לבית-המשפט בישראל לשפוט אורח ישראלי שביקר בלבנון וביצע שם עבירה. סמכות כזאת תמנע מאזרחים ישראלים הנמצאים

* רשומות (הצעות חוק, חוב' 1629).

— הצעת חוק להארכת חוקן של חקנות שעת-חירום (שיפוט בעבירות שבוצעו בלבנון על-ידי מבקרים מישראל) (חקון מס' 2) —

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

למלחמה באפגניסטן. נכון.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

היסע לאפגניסטן, אם כל כך מאוהב אתה באפגניסטן.

— על פשע הריגת כ-70,000 בני אדם חפים מפשע, פלשתינאים ולבנונים, בכללם המון נשים, ילדים, זקנים וטף; על הקרבת חינו של אלפי צעירים ישראלים, הרוגים ופצועים, שמספרם ממשיך לגדול מדי יום ביומו; על פשע המצור האיום על ביירות; על הטבח הנורא של הפליטים 'הפלשתינאים בסברה ובשתילה'; על שרידת אוצרות חרבות ומדע פלשתינאים בכיירות; על פשע התמשכותה של מלחמה מזוהמת זו, שהממשלה הקציבה לה, ביהירותה, 48 שעות או שבוע ימים לכל היותר, והנה נכנסת היא לשנותה השנייה ועוד אין רואים לה סוף. עוד אין רואים סוף לנחלי הדם והדמעות אשר חוללו ראשי ממשלת הליכוד לאלפי משפחות בישראל ועוד אין סוף לקורבנות התקפה הנפשעת שלהם, לכן יש להעמיד אותם לדין, את אלה אשר חוללו את כל הפשעים הללו.

בשבוע שעבר ציינו שנה למלחמה הנפשעת בלבנון. המון חומר, עובדות, ראיונות, הצהרות והערות הופיעו בכלי התקשורת מפייהם של שרים ואנשים אחראיים. כל מכל הסיכומים של השנה הראשונה למלחמה מוכיח, שהממשלה הזאת וראשיה, וקודם כול שר הביטחון לשעבר שרון והרמטכיל איתן, גוררו את הארץ ואת האזרח למרחץ הדמים באמצעות שקרים, פרובוקציות, קנוניות ותחבולות, אפילו על-פי עדויותיהם של שרם כמו סגן ראש הממשלה מר ארליך.

צודקת ונכונה היא התביעה להקים ועדת חקירה שתחשוף את הפשע של המלחמה עד תומה, עם זאת, אנו רואים בממשלה כולה, כפי שצהיר ראש הממשלה, אחראית לאסון המלחמה הנפשעת, והדבר הנוהן והרחוף שעליה לעשות הוא להסיק מסקנות ולהתפטר כדי לסיים את הרפתקת המלחמה בלבנון.

אנו תובעים כיום, כדבר הדחוף ביותר בתום השנה להרפתקה, להחזיר את הצבא הישראלי מלבנון מיד וכלא שהיה נוספת: לא חצי נסיגה או המשך כיבוש במסווה של שכיר החרב חדאד, אלא פינוי מוטלי של לבנון, כי המשך ההרפתקה וההתעקשות להישאר כדי להשיג משהו מן המטרות האבודות משמעותם אחת: הליכה למלחמה נוספת, למלחמה נגד סוריה.

חברי הכנסת, ברור כיום לכל קברניטי מלחמת ההשמד בלבנון שהמלחמה ומטרותיה נכשלו כישלון חרוץ. בניתם על כך שהכוון הצבאי האדיר שהפעלתם יחסל את הבעיה הפלשתינאית, יחסל את אש"ף. נכשלתם כישלון חרוץ, כוח, עד כמה שיהיה עצום — והוא היה עצום — אינו מחסל עמים הזכיותיהם בתקופתנו. בניתם על הפעלת הכוח הצבאי האדיר במיכתה ובגיבוייה של ארצות-הברית, כדי לכפות סדר חדש ניאורקולוניאלי בלבנון, כדי להפוך אותה לפרוטקטורט ישראלי, ונכשלתם. גם צבא הכיבוש האמריקני שהכנסתם בתוקף המלחמה אין בכוחו לכפות הסדרים אמריקנים על האזור, והנה תוכנית שולץ, הנקראת "הסכם ישראלי-לבנוני-אמריקני", כביכול להשכנת שלום, אינה אלא פיסת נייר בלא כל ערך, אין זו תוכנית לשלום או לביטחון אלא תוכנית לקידום ההגמוניה האמריקנית ולחלוקתה המעשית של לבנון.

יחד עם הפטרונים האמריקנים הלכה ממשלת הליכוד למלחמה בלבנון גם כדי לגרור את סוריה אל תחת המטרייה האמריקנית באזור ולקשור אותה אל מרכבת קמפ-דייוויד, והתוכנית האמריקנית נגד בריית-המועצות באזור, והנה,

בשטח לבנון למטרות שונות, ושאיום כפופים לדיני הצבא, לבצע עבירות בלי שיבואו על עונשם.

אני מציע, אדוני היושב-ראש, להעביר את הצעת התוק לועדת החוקה, חוק ומשפט, לשם הכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

הי"ר מ' שחל:

תודה לשר המשפטים, הדיון בחוק הוא אישי. נרשמו כמה חברי הכנסת, רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אני מוותר.

הי"ר מ' שחל:

רשות הדיבור לחבר הכנסת שבח וייס.

שבח וייס (המערך):

אני מוותר. רק רציתי להזכיר מהמקום, שהמלחמה התחילה ביוני 1982.

הי"ר מ' שחל:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת תופיק טובי, ואחריו — לחבר הכנסת אמנון לין.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אי-אפשר לוותר על דברים הנוגעים למלחמה בלבנון, הדבר העומד כיום במרכז חייה של הארץ ובעיניה הפוליטיות. זו למעשה הפעם השלישית שמוכאת בפני הכנסת הצעה לאישור חקנות אלה. בפעם הראשונה זה הוכח בנובמבר 1982, בפעם השנייה — במרס 1983, ועתה בפעם השלישית, החוק המוצע מיועד לאפשר שפיטת, אזרחים ישראליים שעברו עבירות בלבנון, ונוכחותם שם היא תוצאה של מלחמת לבנון, שנכנסת עתה לשנותה השנייה.

חברי הכנסת, עבריינים יש בהחלט לשפוט על עבירות שביצעו, אבל אם מדובר על עבירות שבוצעו בלבנון, מן הדיון שפושעים אלה יישפטו על-ידי בתי-דין לבנוניים, כי כל הנוכחות הישראלית בלבנון, כל הקיום הישראלי בלבנון הוא בלתי חוקי, הוא קיום המבוסס על כיבוש בעקבות מלחמה תוקפנית בלתי צודקת, כיבוש שיש לסיימו כמה שיותר מהר. כיבוש זה מנוגד לעקרונות האו"ם, הוא עומד בסתירה להחלטות מוסדות האו"ם, שקראו לסיימו במהירות, בסתירה לחוקים בין-לאומיים, אבל הפושעים האמיתיים שיש להעמיד למשפט, ולמשפט ישראלי קשור עם המלחמה המזוהמת בלבנון, אלה הם ראשי השלטון בישראל: ראש הממשלה מר בגין, שר הביטחון לשעבר שרון, שר החוץ שמיר, הרמטכיל לשעבר רפאל איתן וכל מי ששותף לאחריות לפשע האיום של הדלקת אש המלחמה, של הרס וחורבן עשרות ערים וכפרים ומחנות פליטים פלשתינאיים, של וריעת מוות באדמות לבנון ומחנות.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, זה לא הנושא שנועד ליום רביעי?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

מה מציק לך, מר גולדשטיין?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

לא נעים לך.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כל העניין לא נעים. אולי לא נעים לך לשמוע נאום על חוק שקשור למלחמה בלבנון.

— הצעת חוק להארכת תוקפן של תקנות שעת-חירום (שיפוט כעבירות שבוצעו בלבנון על-ידי מבקרים מישראל) (תיקון מס' 2) —

האחת, שלא להתייחס לדברים כלל. אולם, יש לזכור שקיים פרוטוקול והדברים נרשמים. השאלה העומדת לפני כל אחד מאתנו היא: האם אפשר לעבור על דברים כאלה בלי להגיב?

דווקא מפני שאני משתייך לאופוזיציה, החלטתי שאני חייב להגיב. אומנם, יש בינינו ויכוחים רבים לגבי מלחמה זו. יש ויכוחים גם בתוך הממשלה וגם בין קואליציה לאופוזיציה. אבל כאשר אתה עולה על הבמה ואומר שהממשלה הזאת היא ממשלת פושעים, פושעי מלחמה. ושזו מלחמת השמור של העם הפלשתינאי, או שאנו אחראים להרג של 70,000 פלשתינאים, וכאשר הדברים נרשמים בפרוטוקול — לא ייתכן שכל זה יעבור בלי תגובה, מתוך הנחה, שזה סוף היום ושאינן פה חברי כנסת רבים ואפשר לומר מה שרוצים.

חבר הכנסת תופיק טובי, אני משתייך עם אלה המחייבים את השלב הראשון של המלחמה. אני חושב שזוהי דעתו של הרוב הגדול בעם. לא רק ממשלה זו, כל ממשלה אחרת בישראל היתה עושה אותו דבר. חובתנו היא להגן על צפון הארץ. על שלום הגליל. וכאשר אנו רואים לנגד עינינו את ההתעצמות — — —

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה מאמין בזה. חבר הכנסת ליין?

אמנון ליין (המערך):
כן. כל ממשלה היתה עושה אותו דבר כדי לחסל את התשתית הלוגיסטית הצבאית של ארגוני החבלה. כדי להגן על יישובי הצפון. אבל אינני נכנס לוויכוח זה. מטרה זו הושגה ביומים, שלושה הימים הראשונים של המלחמה, וכל תושבי הגליל מודים בכך. מאשרים זאת ואסירי תורה על המהלך הזה.

יש ויכוח על הרחבתו של המבצע מעבר לשלושת הימים הראשונים, מעבר ליעדים שהוצבו למבצע "שלום הגליל". אבל מהוויכוח הזה ועד להגדרת ממשלת ישראל: "פושעי מלחמה", ועד להגדרתה של מלחמה זו: "מלחמת השמור", עם המספר הגדול — 70,000 פלשתינאים שנהרגו — על-ידי מי, על-ידי "צה"ל? הרי רק אתמול אמר נציג ארגוני החבלה שבכל מהלך הקרבות לא נהרגו יותר מ-5,000 איש.

איך אפשר לעשות דבר כזה? חבר הכנסת טובי, אתה נמצא מעבר למחנה, אבל יש איזו הגיגות אלמנטרית שצריך לשמור עליה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אין דבר יותר הוגן כלפי העם בישראל, כלפי העם הפלשתינאי וכלפי כל העמים באזור מלהתנגד למלחמה הזאת; ולהוקיע אותה. אין דבר הוגן יותר.

אמנון ליין (המערך):
חבר הכנסת תופיק טובי, אתה דיברת פה חצי שעה. אנא, תן לי להמשיך בדברי.

המנהיגות הפלשתינאית — אינני אומר: הציבור הפלשתינאי, אלא מנהיגותו — נושאת במלוא האחריות לכל המלחמות שפקדו את האזור הזה החל בשנת 1948 ועוד לפני כן. כל קורבן שנפל בכל המלחמות שנכפו עלינו, המנהיגות של הציבור הפלשתינאי נושאת באחריות לו. ודאי שגם מדינות ערב נושאות באחריות, כלומר המנהיגות שלהן. על-ידי פיתוח הפילוסופיה של השמדת ישראל, ולא נדבר עליה עכשיו.

אבל אתה בא ואומר שאנחנו הלכנו למלחמת השמור, אף שצה"ל השתדל שלא לפגוע באזרחים, גם כאשר ידענו שאנו מקריבים את חיילינו למען טוהר הנשק. נכון, היו מקרים

נכשלו כל התוכניות האלה: המלחמה לא רק לא הצליחה לכפות הסדרים אמריקניים וישראליים על האזור. בניגוד לזכויות העמים ולעצמאותם, אלא חיזקה את העובדה שאין לפתור שום בעיה מבעיות האזור כיום בלי סוריה. בלי העם הפלשתינאי ובלי ברית-המועצות.

ברמאות ובשקרים התקשטה ממשלת הליכוד בדאגה לשלום הגליל, כביכול, כדי ללכת למלחמה, אף שהיה שקט במשך שנה תמימה בצפון הארץ. כיום ברחו השלום והביטחון מהארץ כולה, ויום יום נופלים צעירים ישראלים קורבן שווא למלחמה נפשעת זו. והמדאיג עוד יותר הוא, שבמקום להסיק את המסקנה ולהיחלץ מן הביצה הטובענית בלבנון ולהחזיר את הצבא הישראלי הביתה, יש בראש השלטון החורשבים שאם המכה הראשונה בלבנון, אם "הזכנג" הראשון עבר בלא הצלחה, ננסה עוד פעם אחת, וננחית עוד מהלומה חזקה יותר נגד סוריה; אולי תצליח הפעם השנייה.

והפעם, העידוד והדחיפה האמריקנית להרפתקה כזאת, בשירות גלוי וברור לחוכניות האמריקניות נגד ברית-המועצות, נראים לכל עין. די היה לשמוע את איגרת רייגן ואת דברי ויינברגר שר החוץ האמריקני, ואת השגירי האמריקני לואיס בכינוס "בני-ברית" בארצות-הברית בשבוע שעבר. באופן גלוי הם מעודדים את ישראל ודוחפים אותה להרפתקה חדשה נגד סוריה, אפילו נגד ברית-המועצות; ויינברגר מיעד לצבא הישראלי הפקיד של מלחמה נגד ברית-המועצות. ואומר שישראל היא הכוח העומד בפני ברית-המועצות באזור. האמריקנים רוצים שוב שהצעירים הישראליים, החיילים הישראליים, ישלמו בדמם למען האינטרס האמריקני הגלובלי.

אנו מזהירים את ממשלת ישראל לכל תגורר שוב את העם בישראל אל ההרפתקה החדשה שמיעדים לה השליטים ברושניגטון נגד סוריה, והפעם נגד ברית-המועצות. הרפתקה שמחירה יהיה הרבה יותר גבוהה מן המלחמה הקודמת שטרם נסתיימה, ושכישלונה יהיה עוד יותר תרוץ.

חברי הכנסת, אין דרך אחרת להיחלץ מהכוח שתקועים בו בלבנון אלא לצעוד באומץ ובנבונה כחזרה בלבנון אל תוך גבולות ישראל. אין דרך אחרת להגיע לשלום ולביטחון אלא במאמץ לפתור את כלל הבעיות של משבר המזרח התיכון. שבמרכזן הבעיה הפלשתינאית והבטחת זכותו של העם הערבי הפלשתינאי למדינה בצד מדינת ישראל; כמו כן, נסיגה מכל השטחים שנכבשו ביוני 1967, וזאת במאמץ משותף של כל הצדדים בוועידה בין-לאומית, ובכללם אש"ף, ובהשתתפות ברית-המועצות וארצות-הברית. לסיכום, כבוד היושב-ראש וכבוד הכית. אני מציע שחוק זה יוחזר לממשלה.

מבחינה פורמלית ותקנונית, אני שואל איך אפשר להביא הצעת חוק להארכת תוקף תקנות שעת-חירום, בלי שהנייר הכחול יכלול גם את התקנות שאותן מבקשים להאריך? זה מעשה שלא ייעשה מבחינת היחס לדרך החקיקה המתוקנת בכית. אני חושב שנושאות הכנסת חייבת היתה לשמור על צורה נאותה של הבאת הצעת חוק; אפילו מתנגדים לה, יש להתייחס אליה בדרך מתאימה.

היורד מ' סכידור:
תודה לחבר הכנסת תופיק טובי. אחרון הנואמים — חבר הכנסת אמנון ליין, אני מתכבד להזמין.

אמנון ליין (המערך):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אומר בגלוי שהתלבטתי מאוד האם עלות לדון ולהתייחס לדברים שנאמרו כאן על-ידי חבר הכנסת תופיק טובי, יש ברירה בין שתי אפשרויות:

חוברת ל"א, ישיבה רי"ג

— הצעת חוק להארכת תוקפן של תקנות בשעת-חירום (שיפוט בעבירות שבוצעו בלבנון על-ידי מבקרים מישראל) (תיקון מס' 2) —

היו"ר מ' סבידור:

מי בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט?

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הצעת החוק להארכת תוקפן של תקנות שעת-חירום (שיפוט בעבירות שבוצעו בלבנון על-ידי מבקרים מישראל) (תיקון מס' 2), התשמ"ג — 1983, לוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

היו"ר מ' סבידור:

הכנסת החליטה ברוב קולות להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט, להכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

חברי הכנסת, מיצינו את הנושאים שעל סדר-היום. הישיבה הבאה — מחר בשעה 11:00. ישיבה זו נעולה.

מצערים, אבל לא אנו נושאים באחריות להם. וכשהיה ספק אם יש כאלה הנושאים באחריות בעצם היותנו על-ידי מקום התרחשות האירועים הללו — הם הועמדו למשפט, וכל מי שנמצא אחראי נתן את הדין.

חבר הכנסת טובי, אני אומר לך מעל הכמה זאת, עם כל האחריות ועם כל הצער, אף שאני יודע שאתה נמצא מעבר לכל המחנות שלנו: אתה, כחבר הכנסת שמכבדים אותו כאן ורוחשים לו כבוד רב על הפרלמנטריות שלו — את הנאום הזה הכנסת לא תשכת לך. תודה רבה.

היו"ר מ' סבידור:

תודה. חברי הכנסת, נא לשכת. אנו עוברים להצבעה. מי בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדת החוץ והביטחון, ידים ידו.

שר המשפטים מ' נסים:

לוועדת החוקה, חוק ומשפט, אדוני היושב-ראש.

הישיבה ננעלה בשעה 18:59.